

КНИГАРЬ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ПИСЬМЕНСТВА

ТОВАРИСТВО „ЧАС“ У КИЇВІ

1918.

Ч. ДЕСЯТЕ

Ц. 1 КАРБ 40 КОП.

ЧЕРВЕНЬ

Handwritten signature in blue ink.

Приймається передплата на
Вістник Всеукраїнської Спілки

лікарських помічників, помічниць і акушерок.

Щомісяшний професійний орган Комітету Всеукраїнської Спілки лікарських помічників, помічниць і акушерок.

„Вістник“ обслуговує і захищає інтереси лікарських помічників, помічниць і акушер. на Україні.
„Вістник“ стежить за національно-професійним рухом лікарських помічників, помічниць і акушерок і освітлює життя та діяльність організації на місцях.

Умови передплати: на місяць 2 карб.; на 2 міс. 4 карб.; на 3 міс. 6 карб.

Адреса редакції: Київ, Тургенівська вул. 32, пом. 1.

Ціна окремого № 2 карб. 25 коп.

Редактор Ю. Гудзій.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК,

український місячник літератури, науки й громадського життя.

Редакція і контора: Київ, В.-Підвальна № 36, пом. 8. Телефон 60—27.

Передплата: від 1-го липня до кінця 1917 р. — 10 руб. Річні передплатники „Промінь“ доплачують 3 руб. Окрема книга накладною платою 2 р. 28 к.

ВСІ УКРАЇНСЬКА СПІЛКА ЛІКАРІВ У КИЇВІ

— ВИДАЄ —

Українські Медичні Вісти

двохтижневий часопис

наукової, практичної та громадсько-побутової медицини.

Умови передплати: на 1 міс. 3 карб., до кінця року 20 карб. Поодиноке число 1 карб. 50 к.

Ціна за оповістки: перед змістом і на останній сторінці обкладинки 1 карб. за рядок петіту.

Передплату та кореспонденцію просимо надсилати:

Київ, Велика Васильківська 104, д-ру Є. К. Лукасевичу.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1917—18 ШКІЛЬНИЙ РІК

на загально-педагогічний журнал для школи і сем'ї

Вільна Українська Школа

Видає т-во „Українська Школа“ під спільною редакцією С. Русової, Ю. Сірого, Я. Чепіги і С. Черкасенка.
Журнал виходитиме щомісяця, (крім двох літніх місяців), починаючи з вересня с. р.

Передплата на рік — 12 руб., на пів-року — 7 руб.

Тимчасова адреса: Київ, Тринітська, 6.

За Редакцію відповідає С. Черкасенко.

Зміст 10-го числа „Книгаря“. *Сергій Єфремов.* — Небуденний пам'ятник. *В. Гасенко.* — Україна в освітленню європейської преси. *Ф. Гавриш.* — В справі нового видання словника Б. Грінченка. — Критика і бібліографія. Одділи: I. Історія. — II. Публіцистика. — III. Економіка. — IV. Красне письменство. — V. Педагогіка і школа. VI. Видання для дітей. — VII. Інформаційні видання. — VIII. Збірники. — IX. Часописи. — X. Справочні видання. — XI. Поезії. — XII. Театр і м'єси. — XIII. Релігія та церква. — Видавнича хроніка. — Літературне життя (звістки та чутки). — Нові книжки. (666—748). Оповідки.

Книгарь

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА.

Київ.

Рік видання другий.

Червень, 1918 р.

Число 10-е.

Виходить що-місяця.

Небудехкий пам'ятник.

Стаття Сергія Єфремова.

462 *Марко Вовчок.* — Народні оповідання, т. 1. П'яте видання. Укр. Видавничої Спільноти. Стор. 260 in 8°. Львів, 1918.

463 *Марко Вовчок.* — Нармелюк. Вид. Педагогічного Бюро Полтавського Губернського Земства. Стор. VIII+48, Полтава, 1917.

Оце як-раз 60 років минає, як у Петербурзі, в виданні Куліша, вперше з'явилися оці „Народні Оповідання“ незнамого тоді автора. Українське письменство того часу не мало голосних дзвонів і його твори широко між люде не пішли. Головна маса українського народу, потенціально основа української національності, ще спала — міцно сповита в кріпацьких кайданах — неписьменна і неспвідома, а так зване освічене громадянство до чужого пінулося сонця, притьмом горнулось до чужих культур, бо мовляв тоді ж Куліш, сусідські дзвони голосніці. Проте навіть тоді „Народні Оповідання“ не заснітілись і не пропали в невеличкому крузі свідомих національно українців. Поруч Шевченкового „Кобзаря“ це була друга книга, що вийшла по-за межі тодішнього українства і здобула широку популярність отому „таємничому псевдонімові“, що зумів знайти серед тодішнього життя пекучі теми й обставити їх всією красою рідного слова, художнім натхненням і тією прозорою вілністю й чулістю жіночої вдачі, що непереможно до серця промовляє з сторінок таких звичайних, буденних оповіданнів. І коли одні нового світа просвітники, раділи, як Шевченко, що

Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих, —

инші, оборонці застарілих форм соціального життя, вдарили на гвалт і оскирились на молоду авторку. „Мерзосно-отвратительныя картанки“ невідомого письменника дошкулили бо їх так, як тільки сама правда може дошкулити, — до того ж правда, вживлена в надзвичайно принадних, щиро художніх формах та образах.

Минуло 60 років. Давно впали кріпацькі кайдани. Перейшла й пам'ять про стару неправду і неволю. Життя далеко-далеко ступило вперед і в йому, серед теперішнього шуму, даремно й шукати було б тих обставин і тих постатів, які до глибу душі займали колись письменницю, а з нею і наших дідів та батьків. І проте твори Марка Вовчка все новими з'являються виданнями і у нас, і за кордоном, та й довго, певне, ще не сходитимуть з нашого літературного обрїю. І не з історичною тільки міркою, не як до історичних документів підходить до невмірущих „Народних Оповіданнів“ сучасний читач, — єсть бо в них справді те, що кладе печать безсмертя на діла рук людських і примушує забувати про їх вік немолодий. Не кажу вже про мову, секрет якої тепер безнадійно втрачено, але свіжість і безпосередність чуття немов скромним вінком нев'янущих, зацашних квітів

увиває ці класичні малюнки нашого минулого і zarazом такого і нам ще близького життя.

Молода жінка, що пришла з чужини до українського народу, під умілим керуванням досвідченого народолюбця справді зрозуміла душу українського народу, глибоко увійшла в неї й зуміла відшукати там те, що не старіється, не вицвітає, не міняється під впливом самих зверхніх обставин. Минула, напр., давно і слід по ній загубився, стара некрутчина, але по вік-вічний лишається муки розлуки й той образ матері, що втратила—все одно, через віщо—своїх дітей.

Тільки у мене й потіхі, що коли присяться мої дітки. Та все сяяться вони маленькими, а парубками ніколи не присяться.

І як живі вони стоять перед душею моєю: Андрійко веселий, кучерявий, ніби по хаті бігає та гомонить, а в хаті ясно-ясно! Василько над квітками та зіллями сидить, задумався...

Прокинусь — пусто! Робота дожидає; треба жити, треба діло робити, треба терпіти горенько... („Два сини“).

І живе ота скорботна мати, живе й досі в тисячах так само покинутих, занедбаних і самотніх істот,—такий само тип, як і славна „Mater dolorosa“ італійського художника. Авторка знайшла для своєї безіменної героїні щиро людські риси і дала нам просто безпосередній, а через те вічний і невмірущий образ матері, ту ідеальну жінку, якої муки й радощі во віки не перейдуть, бо індивідуально вживлюються в кожній жінці, в кожній матері, і кожного разу зворушують душу своєю життєвою правдою. В цьому саме й лежить тайна скажу так, живучости Вовчкових творів. Вони з глибока схопили й зафіксували в художньому слові не зверхні обставини, не етнографічні риси, які минаються з часом, а психичний тип українського села, вже неминуший. І хоч як одмінилось воно за ці 60 років, але душа його тою самою ли-

шилась і через те такими рідними й тепер здаються нам оповідання Марка Вовчка. Через те й справдилося віще слово Кулішеве, що „такі оповідання стануться з часом основою словесности нашої народної, як розшириться вона й розкинеться на всі сторони пишними вітами“. І як уся наша поезія новіща вийшла з Шевченка, так наша художня проза не з кого походить, як тільки з Марка Вовчка: усі наші прозаїки звідали на собі могучого його чару, а багато з них віддало данину навіть художній його манері, отим неприхованим мініатюрам коротеньким малюнком, в яких оповідання йде од першої особи й тим надає їм високого ліризму та живої безпосередности. Ми й досі в „Народніх Оповіданнях“ чуємо первотвір того, що нас і тепер захоплює й чарує, прототип багатьох образів, що снуються через усе наше новітнє письменство. І невидимі нитки духової симпатії й приязні еднають, через голову минулих десятиліттів, теперішнього читача з авторкою, споріднюють з нею і не дають її давнім образам в нашій душі вивітруватись і вицвітати. Бо не линючі у неї були фарби і вміла вона їх так укладати на своїх мініатюрних, здебільшого, полотнах, що час нічого їм подіяти не може. Це так, ніби той чумак Вовчків, що звелів над собою поставити на свою владу пам'ятника. „Іще кріпкий чумак був. Вміраючи сказав у пуці викопати під дубом два скарбці з грошима, один матері оддати, а на того його поховати гарно, висинати високу могилу, а хрест поставити із цілого дуба. Дак ми, — додає оповідач, — зрубали дуба під кореня, обтесали трохи гілля, да й упустили в землю так, як хреста... Аж геть-геть із степів видно!“ („Чумак“).

Просто, але міцно і гарно зроблено. І далеко з просторів часу видвіється той небуденний у своїй красі задумливий—трохи суворий, але такий м'який і ніжний разом—пам'ятник, що поставила собі авторка „Народніх Оповіданнів“.

Україна в освітленню європейської преси.

Стаття Г. Гасенка.

Щоб дати докладну картину відношення європейської преси до України, треба вичерпати для того цілий ряд ріжнотипних матеріялів і робота ця може розвинути на де-кілька томів. Розмір нашого

журнального нариса про Україну в освітленню європейської преси примушує мене тільки до загальної характеристики окремих органів без наведення прикладів і витягів.

Часом, коли Україна зайняла своє місце на сторінках світової преси, я повинен зазначити квітень і травень 1917 року. І от, з того часу кожен орган європейської преси виробив собі окреме обличчя що-до української справи. Для того, щоб краще орієнтуватись, ми розіб'ємо всю пресу Європи на три категорії—антантську, нейтральну і пресу германо-австрійської коаліції.

Франція.

„Le Temps“ — неофіційний голос французького уряду. Цей орган дуже прихильно ставився до України до заключення нею миру. Після ж цього він почав кампанію проти Української державности. Дуже характерна стаття для „Le Temps“ — це про „Ersatz-Ukraine“ в ч. 11—14—II—1918 року, з легкої руки котрого ця глузлива назва так і залишилась для України в антантській пресі.

„L'Echo de Paris“ — не має власної думки і трактує все з погляду „Le Temps“.

Більш шкідлива для нас газета — це „Gaulois“ — орган консерваторів, в якому подвизається наш спеціальний ворог, французький академик Фредерик Масон, котрий в одній своїй статті в березні 1918 року назвав Україну „отруйною печерицею, розквітлою на ґрунті бувшої Росії“.

„Le Matin“ і „Figaro“ — дві великі газети, що розходяться в великій кількості у Франції і за кордоном, до заключення миру ставились майже байдуже до українського питання; після Берестейського акту почали нещадну критику української державної ідеї, але все ж не так гостро і образливо, як „Le Temps“, хоч і називали все це „комедією“, німецькою інтригою і вигадкою „Бошів“.

Приємно око зупиняється на „Intransigeant“, котрий уміщав статті, серйозно трактуючи українську справу з політичного, але, правда, французького погляду. Дуже прихильні до України статті друкувались там за підписом Жана Пелісьє, фундатора „Annales des Nationalités“.

„Petit Parisien“ краще поінформований в українській справі ніж більшість других французьких органів і мав навіть на українсько-румунському фронті свого постійного кореспондента.

„L'Humanité“, орган Ерве, більш схиляється до думки „єдиної соціалістичної неделімої“.

Італія.

„Corriere della sera“ — в свій час дуже добре інформована газета, але після революції писала про Україну часом смішні і дивовижні речі.

„Il Secolo“, „Giornale d'Italia“, „Il Popolo Romano“, „La Tribuna“, і навіть „Avanti“ цілком не поінформовані в українській справі, так що, не дивлячись на те, що це найбільші газети Італії, говорити про них зовсім нема чого. Але треба зазначити, що італійське громадянство за останній час почало дуже цікавитись українським питанням; і тому часописи приносять своїм читачам різні, не завжди справедливі, компіляції з французької преси та енциклопедичних словників.

Англія.

„Daily Mail“, „Daily Chronicle“, „Daily Telegraph“, — дають виключно телеграфні відомости і майже ні одної статті про Україну, — і все те, що було досі надруковано, ні з якого боку не може витримати критики. Тенденція всієї англійської преси — замовчувати українське питання, ігнорувати його, або ставитись цілком негативно.

„Times“ — трактував нас до недалекого часу яко „Little-Russian“, цеб-то малоросіян; але після миру трапився, очевидно, деякий мовчазний поворот до визнання факту існування української нації, і разом з тим туга за великою Росією.

Це все, що можна сказати про англійську пресу.

Швейцарія.

„Bund“ — дуже добре поінформована офіційна газета — багато писала про Україну. Всі події у нас освітлюються в ній докладно в статтях за підписом Wl. Ell.

„Neue Züricher Zeitung“ — не так добре поінформована, але прихильна до нас газета; останній час там було декілька цікавих статей про Україну за ініціалами A. Ch.

„Gazette de Lausanne“ — наскрізь полонофільська газета і через те неприхильна до української справи. Випадково пройшли дві статті з об'єктивною оцінкою справи, але загальний настрій газети ворожий.

„Journal de Genève“ — полонофільська газета, а тому українофобська. Раніш там друкувались гострі статті William'a Martin'a

з критикою українства і його політики. Останній час спеціальну травлю одкинуто, а залишилось тільки перекручування інформацій.

„La Suisse“—більш менш терпимий листок, більш французький, ніж самі французи, котрий називав Берестейські переговори не інакше як „Берестейське базікання“ і казав, що доля українців полягає лише в тому, щоб бути кимсь пожертими.

„Les Annales des Nationalités“, хоч і не щоденна газета, але її слід зауважити. Редагує її Шарль Ріве, один з знавців бувшої Росії, і Йосип Габрис. Майже кожна книжка Анналів містить яку небудь прихильну до України статтю. Зазначу статті—„Зрада України“ графа М. Тишкевича, статті Жана Пелісьє, Шарля Ріве і декілька моїх статей про Холмщину, причини заключення миру і т. и.

„Berliner Tagblatt“—по своєму напрямку германофільська газета; характерна для неї жартовлива назва, надана їй швайцарцями—„Berliner Tageblatt“; і дійсно, вона на все, і на українське питання дивиться очима Berliner Tageblatt'a.

Ш в е ц і я.

„Huvudstagsbladet“—власного погляду на українську справу не має, а залежить цілком од інформаторів, котрими здебільшого бувають для неї поляки, а тому можна собі уявити, що то за інформація.

„Aftonbladet“ і „Svenska Dagbladet“ краще поінформовані, бо інформує його фінське бюро, котре ставиться до нас з прихильністю.

Данія, Норвегія, Голандія з їх великими газетами „Berlingske Tidende“, „Social-Demokraten“, „Rotterdamsche Courant“, „Telegraaf“ та інші живляться лише передруками.

Н і м е ч ч и н а.

Що таке „Berliner Tageblatt“, „Lokalanzeiger“ (він же ж „der Tag“), „Vossische Zeitung“, „Frankfurter Zeitung“, „Vorwärts“—у нас тепер на Україні добре знають. Я хотів би лише зауважити три часописи, у нас мало відомі, які мають великий вплив—це: „Germania“, газета члена Рейхстагу, Ерцбергера, котра спочатку була католицько-полонофільською, але тепер ставиться до нас дуже прихильно; „Kreuzzeitung“—русифільська, ставиться до нас негативно, і „Zukunft“—Максими-

ліана Гардена, з його останньою влучною критикою німецької східної політики. Але, певно, мало хто знає дійсне прізвище Гардена, (цеб то—Вітковські), і тому не треба дивуватись його екептичному відношенню до України.

Німеччина інформувалась під час війни спочатку прес-бюро д-ра Д. Донцова, а потім—„Союзом Визволення України“.

А в с т р і я.

Так само, як головні органи німецької преси, такі відомі всі головні органи австрійські, а тому, не зупиняючись на них, одразу перейду до угорської преси, котра на Україні менше відома.

„Vilag“—дуже прихильна до України газета, хоч і консервативна, суворо критикувала в свій час полонофільську політику австрійського уряду і виступала з обороною українців в Угорщині.

„Pesti Napló“ і „Budapesti Hirlap“ містили цікаві статті про українське питання, але не можна сказати, щоб були добре поінформовані.

Що до Болгарії, *) то, на жаль, мені поки що не довелось бачити за весь цей час ні одної болгарської газети, а тому не маю зараз змоги вияснити її відношення до української справи.

Т у р е ч ч и н а.

„Sabah“ і „Ikdam“ не добре поінформовані, але надзвичайно прихильно ставляться до України.

„Tanin“—дуже стримано обговорює українську справу; теж майже не інформованій.

Останній час в турецькій пресі з'явилося кілька статей, писаних, певно, на підставі свіжих українських джерел.

З цього коротенького огляду закордонної преси самі собою виникають два висновки, котрі стоять в тісній звязку між собою. Перше—це те, що закордонна преса в своїй величезній більшості до України ставиться неприхильно, друге—що вона майже зовсім не поінформована в українських справах. Ці обидва з'явища видаються мені цілком зрозумілими, і в цьому мусимо обвинувачувати тільки самих себе. За браком інших джерел закордонній пресі тільки і лишається, що користуватись непевними

*) Огляд Болгарської преси з українського погляду редакція подасть згодом.

чутками, енциклопедичними словниками та різними, цілком специфічними, інформаціями—здебільшого польськими. Ось у кого, у наших ворогів поляків нам треба повчитись, як звернуть на себе увагу і здобути собі співчуття у всього світа.

Я вважаю зайвим доводити про негайну необхідність полагодження нашої інформаційної та інспіраційної справи. Коли наш уряд з яких небуло причин не поставить цього в найближчим часі, то треба громадянству самому зайнятися організацією таких установ за кордоном, які б вели пропаганду і агітацію на користь української національної і державної ідеї. Такі-б установи могли одночасно виконувати і другу не менш нам корисну роботу, циб-то інформувати Україну про настрій, погляди і події в Європі, що так або инакше торкаються української справи. Можуть сказати, що

уряд вже робе щось в цьому напрямку, що є у нас УТА, що засновано державне Пресбюро у Києві і т. и. Приблизно такі відповідні я чую в офіційних колах вже на протязі 9 місяців, тільки з ріжницею в найменнях і інтонації, „но только возъ и нынѣ тамъ“...

На мою думку не слід би було затягувати цю справу на далі. Скоро наступить час, коли наша державність виступить на суд всього світу, треба щоб світ знав докладно і неперекручено, не з польських або московських джерел, хто ми, чого ми бажаємо і яка наша „віра“ і щоб більшість в Європі не вважала нас і нашу справу тимчасовим неприємним європейським непорозумінням, одним з ненормальних явищ цієї війни, яке повинно в кінці зникнути, як неможлива і штучно утворена комбінація.

В справі нового видак а словника Б. Грінченка.

Стаття Ф. Гавриша.

В пресі промайнула звістка про те, що лагодиться нове видання „Словаря української мови“ Б. Грінченка.

Навряд треба багато говорити про велике значіння цієї „найкращої скарбниці української мови“ *) і про те задоволення та радість, з якими, певне, зустрінутьо буде нове її видання. Тим більше, що в новому виданні ця „скарбниця“ ще мусть збагатитися додатковим матеріалом, що захований у багатьох старих учасників роботи над цим словником і в інших осіб.

Але шкода було б, коли б словник, набувши тепер нових словесних надбань, заховав і ті нечислені, правда, хибні, яких, на жаль, не позбавлено попередне видання. Про деякі з цих хиб ми й позволимо собі подати тут кілька коротеньких уваг, сподіваючись, що наші уваги не пошкодять як найкращому переведенню справи з новим виданням словника.

Як відомо, до словника Грінченкового увійшло чимало ботаничних та зоологічних українських термінів. За невеликими винятками скрізь в словникові такі назви подано

*) „Поміч учителю в справі національного виховання учнів“, вип. 1. Вид. Секретарства Справ Освітних. К. 1918. Стор. 9.

з відповідною латинською термінологією, але без російського перекладу. Для користування словником не фаховцеві це страшенно незручно. Чи кожен має змогу тримати під рукою якусь латинсько-російську природничу термінологію? А без неї годі будь-як скористуватися з словника Грінченка в належних випадках. Що ж до того, що користувати з таких назв доводиться не лише фаховцям, про це, гадаємо, не може бути двох думок. Саме - по красне письменство, поминаючи вже наукову та науково-популярну літературу, раз-у-раз вимагає від читача звертатися до словника за поясненням тієї чи иншої природничої назви. Тому, здається, дуже б збільшилася вартість словника, коли б нові його видавці взяли на себе обов'язок перекласти усі такі назви в словникові на російську мову й подати, разом з латинським, і московське значіння кожної назви. А надто це важно для сучасного покоління, що майже цілком виховувалося на російській науці й російській культурі.

Одночасно слід було б виправити і той, може випадковий недогляд, що порушує цілість системи: маємо на увазі, що в деяких місцях у Грінченка при зоологічних та ботаничних назвах не зазначено від-

повідної латинської назви. Для науковости словника це також мало би значіння.

Говорячи про латинські терміни, не можемо до речі не зауважити, що в першому виданні словника є багато не спростованих друкарських помилок в цих назвах, як також і більш поважних помилок редакторських (порівнюючи небагато). Для ілюстрації наведемо приклади з обсягу узятих на-похваті 34 латинських назв, що вміщено їх в словникові на протязі слів: *леніх*—*лоза*. Тут маємо друкарські помилки: *леніх*—*Gluceria* замість *Glyceria*, *липа*—*Filia* зам. *Tilia*, *литвинчики*—*Arineria* зам. *Armeria*, *лобода*—*Atriple* зам. *Atriplex*, *лоза*—*Elaegnus* зам. *Elaeagnus*. Редакторські помилки: *лепок*—*Asperugo* зам. *Asperula* такаж помилка і в слові *лепчиця*, *лися*—*раст.* *Fulicata atra* замість *ит.* *Fulica atra*. Перепустити подібні помилки у нове видання було б небажаним недоглядом.

Ми спинилися довше на ботаничних та зоологічних назвах, бо тут найбільше спостерігли такого, що на нашу думку, треба, або виправити, або поповнити. Проте є де-що й по-за цими назвами, на що слід було б звернути увагу.

Помічається, наприклад,—і досить часто—таке з'явище: надрукувавши українське слово, автор не подає його московського значіння, а посилається на якесь друге українське ж слово, та цього останнього дарма в словникові шукати: якимсь випадком воно у словник не заведено. На протязі тих самих слів *леніх*—*лоза* можна помітити такі приклади, що ілюструють цю увагу: *лілія*—*лилея*, *літонис*—*литонис*, *лія*—*лея*. Слів, що зазначені після знаку порівняння, в словникові немає. Таким чином, російське значіння слів, що стоять в наведених прикладах першими, лишається для читача невідомим. Необхідно або вмістити в словник слова, що в йому, звичайно, випадково, пропущені, або, коли для того

немає матеріалів, виключити слова з недійсними посиланнями, бо в українсько-московському словникові, яким є Грінченків, вони будуть зайвим баластом.

Ще одна увага. Раз-у-раз трапляється в словникові, що автор, відсилаючи читача за російським значінням данного слова до якогось аналогічного з ним, коли таких аналогічних кілька, не зазначає того основного слова, при якому він російське значіння поставив, а показує якесь инше з слів аналогічних, од цього ж останнього знов відсилає читача ще до якогось слова. Поясню це прикладом: коли ви схочете довідатись, яке російське значіння має, скажемо, слово *угнак*, ви мусите попередю подивитись слово *угнавець*, тоді *вугнавець*, далі *гунявий* і, нарешті, *гугнявий*, це б то: з стор. 314 ої IV тому перекинутись на стор. 258 I тому, тоді 340-ву того ж тому і, нарешті, стор. 336 ту того самого тому. Згодьтєся, що назвати цю систему зручною для користування словником неможна. А вжито її в словникові досить послідовно і завдає вона читачеві багато замороки, і одбірає чимало часу. Гадємо, що без найменшої шкоди для науковости словника цій справі можна б запобігти, або посилаючись, де можливо, просто на основне слово, або ж додавши зайвий раз московське значіння, щоб, принаймні, не примушувати читача, де в тому нема потреби, кидатись від тому до тому, гаючи може пноді дуже коштовний час.

Коротенькою увагою про те, що доданими наприкінці кожного тому першого видання словника списками помічених друкарських помилок далеко не вичерпуються фактичні помилки, які вимагають свого спростовання для нового видання,—закінчимо нашу невеличку замітку, побажавши новому виданню бути позбавленим найменших хиб і як найприступнішим для вживання середнього читача.

Критика і бібліографія.

I. Історія.

464 Холмщина. Видання Союзу Визволення України. Львів, 1915 р., стор. 32, ціна 30 сот.

Видана вже 3 роки тому, ця книжка лишень тепер понала до України. Тим і пояснюється запізненість нашої рецензії. Треба однак признати, що книжка не тільки

не загубила своєї ваги, а цілком навпаки—в нинішній час, коли питання про холмщину стало в увесь зріст перед українським громадянством, зі сфери теоретичних міркувань перейшло в чисто практичну площину,—вона набуває особливого значіння. Українське громадянство замало знає про Холмщину; крім кількох статей в часописах, та

дуже невеликих нарисів про Холмщину в існуючих книгах по українській історії, де—головне—Холмщина розглядається не самотійно, а лишень як одна з мало помітних дрібничок загально-українського історичного життя; в українській літературі немає нічого, звідки можна б було познайомитись з Холмщиною. Що-до літератури російської, то в ній питання про Холмщину освітлювалось завжди з боку „православ'я і рускої народності“, цеб-то тенденційно і цілком незгідно з історичною дійсністю.

Книжка, видана Союзом Визволення, містить в собі короткий нарис холмської історії і деякі статистичні відомості про Холмщину. Все це написано коротко, але дуже цікаво, цілком об'єктивно, ясною і зрозумілою мовою. Єсть, розуміється, і так звані „галицизми“, але їх дуже небагато. Шкода, що цей історичний нарис має на увазі лишень політичну історію, зовсім залишаючи питання соціально-економічні. Але й те добре, що книжка ця, коли її розгледити серед українського, а зокрема—холмського народу, з успіхом може розвіяти досить поширену, на жаль, думку про те, що ніби то Холмщина є не Україна, а Полша.

К. Лоський.

II. Публіцистика.

465 *Михайло Драгоманів.—Пропашай час. Україна під московським царством (1654—1876). З передмовою М. Павлика.* Видання друге, видавництва „Серп і Молот“, № 7. Стор. 37 in 16°. Київ, 1918. Ціна 50 коп.

Між женецькими виданнями Драгоманова знайдено невинувачений у світ початок великої роботи під заголовком „Пропашай час“. Як показує наведений тут же підзаголовок—„Українці під московським царством (1655—1876)“—Драгоманов замірився був зробити свого роду підсумок українському політичному, економічному й культурному життю од переяславської унії до відомої „конституції“ 1876 року, якою царське правительство, здавалось, останнього забивало цвяха в труну України, як державного організму. На жаль, ця надзвичайно цікава робота, та ще в освітленні такої людини, як Драгоманов, не посунулась далі за початок. У надрукованих аркушах маємо тільки загальний вступ і частину розділа I-го „Вольности Війська Запорозького“. Той вступ і передруковано в виданні „Серпа і Молота“,—тільки не другим, а принаймні четвертим виданням, коли не лічити навіть не випущеного в світ женецького видання.

565

Ми не знаємо, чому саме не скінчив своєї роботи Драгоманов. Чи тому, що обставини емігрантського життя, брак матеріялів під рукою та инша, нагальніша, робота не дали йому потрібного для такої синтетичної праці супкою й часу? Чи тому,—як догадувався Павлик, що погляди самого Драгоманова обмінялися й зроблений початок не відповідав уже дальшим висновкам: „Скиба, мовляв, заорана була за глибоко та й за довго, аби можна було її поправити та й повернути в супротивний бік... і через те він ту скибу й кинув“ („Передмова“, ст. 6)? На це, може, дасть колись відповідь докладна і повна біографія Драгоманова і тепер цього питання ми не беремось тут розв'язувати. Але й цей фрагмент з ненаписаної роботи і сам по собі дуже цікавий, і показує нам, як Драгоманов дивився на українську минувшину.

„Пропашай час“—так охрестив він історію України під московським пануванням. „Двісті років мучення, поки царі доконали старі українські порядки“, на думку Драгоманова, пропали зовсім марно, і переглядаючи, „що ми самі, українці, виграли за останні двісті років, як пропадали наші старі „негідні“ порядки, а заводились нові, московські і петербурзькі, буцім-то Європейські“ (стор. 17)—Драгоманов не міг не прийти до висновку, вже в самому заголовку зазначеного. І аналізом вихідного пункту цієї страченої доби, отих голосних „перейслівських статей“ 1654 р. він свою думку яскраво потвержує. Не вважав Драгоманов тих „статей“ за „верх премудрости державної“, проте були на його думку „в переяслівських статтях і добрі зерна іменно такого устрою громадського, до котрого також прямують скрізь освічені люди. Тут мовлялось, щоб чужі люди у діла краєві не вступали, щоб усякий уряд був виборний, щоб ніхто без суду не був скараний—і щоб судили свої люди, товариші, хоть козаків, шляхтичів, та міщан, коли не усіх. Так була на частину огорожена воля краю і народу од самоволі царської“ (стор. 29). І рівняючи ці зерна доброго ладу громадського до того, що було в Московщині тоді і потім, мав рацію Драгоманов, сказавши: „устрій козаччини був більш подібен до устрою теперішніх вольних держав Европейських, так званих конституційних, ніж московське царство і теперішня російська імперія“ (стор. 30). Зерно доброго ладу на Україні заглушено царською рукою і переяслівські статті закінчилися... ганебним указом 1876 року. Два століття показався справді пропашим

566

часом, і Україна, втративши всі свої вольності, мусіла за Драгоманова знов починати з того, щоб оборонити „волю краю і народу од самоголі царської“.

Читаючи тепер цю накидану сміливо рукою Драгоманова концепцію останнього періоду української історії, жалуюш тільки одного—що це уривок, фрагмент, а не ціла, викінчена праця. Вже з попереднього бо видно, як багато вона обіцяла читачам і як 40 років тому правдиво поставила вона питання нашої минувшини. На жаль, тільки поставила,—розв'язувати доводиться тепер иншим, не маючи за собою голосної думки нашого великого публіциста.

Сергій Єфремов.

466 Др. Дмитро Донцов. Міжнародне положення України і Росія. Видання „Робітничої Книгарні“. Київ. 1918. Стор. 21. Ціна 1 карб. 25 коп.

Маленька брошура, дуже маленька по розміру для такого важливого питання. І це відбивається на її змістові. Видко, що п-ві Донцову бажано було швидко висловити свій погляд що-до сучасного менту. Він зауважує, що брошура є відчит, виголошений 17 квітня ц. р. в актовій залі Комерційного Інституту, при чому кінцевий уступ відчиту, присвячений політиці кабінета Голубовича, як неактуальний, замінено в брошурі иншим.

Спочатку п. Донцов викладає в своїй книжечці історію міжнародних відносин на передодні війни 1914 року. Він цілком одкидає агресивні наміри з боку Німеччини. Одкидає їх не тому, що німці не почували сили, а виключно тому, що їм бракувало думки, яка не була тренірована і не звикла займатися „великими питаннями“. Виходячи з цього, автор одкидає також і зацікавлення тоді німців українським питанням.

Що-до Австрії, то він зазначає її „внутрішню“ здатність на поставлення й розв'язання великих проблем світового значіння, але й Австрія нічого не збиралася „ставити і розв'язувати“ по причинах теперішньої її кволости в державнім організмі.

„Для жадної з центральних держав в переддень війни,—по Донцову,—не було метою триматися анексіоністичного напрямку: вони ставили головним завданням розірвати смертельний перстень, що стискався скруг них“. Що-до держав згоди, до держав Англо-Російської коаліції, то автор закидає їм цей напрям.

Головним чином обвинувачує він Росію, яка, з „чисто азійською хитрістю“, забез-

печувала собі дипломатичний успіх за успіхом. Дуже цікаво наведена метода, якої завше, на протязі всієї своєї історії, трималась Росія, а власне: пішити свого сусіда за поміччю його сусіда. Наводяться досить влучні історичні приклади.

Таким чином, коли погодитись з п. Донцовим,—Німеччина дійсно, подолавши Росію, почуває себе в положенні пігмея, що випадково звизав Гулівера. І тепер вже, а не тоді, коли починалась війна, гадає він, можливо говорити про завоювницькі бажання Німеччини і Австро-Угорщини.

Загину Росії сприяли, як мислить Донцов, „професорська зарозумілість Мілюкова, політичне ділетанство Керенського і не знаючий собі рівного в історії ідіотизм правительства народних комісарів“. Далі він каже, що більше силою подій, як волею своїх політиків, стала Україна незалежною державою, і зазначає про існування двох шляхів до її майбутнього існування. Перший шлях—це повна державна суверенність, а другий—це федерація.

Донцов обстоює, звичайно, перший шлях, наводячи приклади можливості існування України окремо від Росії з боку економічного, і каже, що федерація Росії з Україною така сама нісенітниця, як федерація Англії з Ірландією. Далі він каже: „Можуть наші сентименталісти дурити себе якимись надіями і чекати,—як зачарована королева на свого принца, або як жиди на свого Месію,—на прихід „правдивої“ російської демократії, котра подасть руку згоди братньому українському народові, але для нас ясно, що за російським „grand pach Süden“ (пертя на полудне) *стоїть незломана воля цілого російського народу*“. Взагалі, Донцов противник всякого постійного зближення з якою-будь державою. „Входити в бльоки,—пише він,—взятися душею й тілом з Німеччиною нам також не має змислу“... Таким чином,—„не федерація, а кооперація з тим, хто в даній мент потрібен“,—каже далі автор брошури і вказує навіть на можливість у майбутньому „кооперувати“ з Англією.

Нарешті, він радить облишити характерну рису словянства—внесення в міжнародну політику почуття, проявів симпатії і антипатії.

Дійсно, може правду каже п. Донцов, але „правду стару“, „правду дипломатів“...

Треба зазначити, що беручи на увагу навіть сучасну дорожнечу,—брошура його забагато коштує.

Ол. Грудницький.

467 *Микола Залізник.—Державний устрій Німеччини.* Вид. „Серп і Молот“, № 8. Стор. 51 in 16°. Київ, 1918. Ціна 70 коп.

Німеччина притягає тепер до себе загальну увагу всього світу. Стоючи на чолі центральної спілки держав, ось уже чотири роки провадить вона завзяту боротьбу мало не з цілим світом за панування, за „власний куток під небом“, і має всі шанси вийти з боротьби коли не тріумфатором, то принаймні не зломленою й не подоланою. Натурально, що зацікавлення до цього велетня милітаризму та зразкової організації надзвичайно побільшилось. Люде часто питають себе, де причини тієї надзвичайної упертості, дисциплінованості й організаційної сили, що виявила за цю війну такою просто колосальною мірою Німеччина? Ми, українці, маємо до такого зацікавлення ще спеціальні мотиви. Доля поставила Україну в надто близькі стосунки до центральних держав і до німців маємо тепер okazji придивлятися не здалеку, а серед себе самих. І вище зазначене питання для нас має не саму теоретичну вагу.

Тим-то дуже до речі саме тепер появилася друком брошура М. Залізняка про державний лад у Німеччині. Автор не ставить собі якихось широких теоретичних завданів. Його компілятивна праця стисло, але досить докладно розповідає про особливості державного ладу в Німеччині, даючи відомості про склад німецької імперії, про політичний лад у Пруссії, як найвпливовішій з німецьких держав, про союзню раду, про парламент і його вагу в політичному житті Німеччини. Як українець, найбільшу увагу звертає автор на ознаки федерального устрою в німецькій конституції й практиці, користуючись солідними працями з державного права взагалі і спеціально про Німеччину. З інформаційного боку брошура д. Залізняка зовсім добра і не буде через те зайвою в нашій популярній літературі.

С. Єфремов.

468 *Чого прийшли німці на Україну?*—Офіційні повідомлення, думки, розмови. В-во „Відродження“. № 8. Вид. ня четверте, виправлене. Київ. 1918. Ст. 16. Ціна 30 коп.

469 *Гр. Гетьманець (Гр. Сьогобочній). Українізація чи дискредитація?* (Як вони українізують Державу). Накладом автора. 20 квітня 1918. 16 ст. Ціна 35 коп.

Ці дві брошури мають тимчасовий публіцистичний характер. Вже не варт було-б і говорити про них, позаяк обставини нашого „державного“ життя остільки несподівано змінилися, що, навіть, архаїзмами згучать самі заголовки цих книжечок.

„Чого прийшли німці на Україну?“ Саме життя гаразд відповіло вже на це запитання.

Звичайно, не чарівних ради очей України прийшли вони до нас. І не ради красномовства наших Демосфенів з Центральної Ради.

Коротенька і зрозуміла відповідь життя—мрійникам, що далеко були від ганебної дійсності!

„Відродження“ надрукувало цю брошуру, виконуючи волю „господ своїх“.

Що до „Українізації чи дискредитації?“—треба зазначити милування п. Гетьманцем з типових „малоросійських“ зворотів мови (про „бузину та київського дядька“, наприклад, і т. под.) Взагалі, не почувается європейського смаку, який є дуже потрібним в політичних памфлетах. Автор зазначає „гріхи“ покійного с.-р. уряду, який, не проявляючи відповідної рішучості, дискредитував себе на кожному кроці.. Видко, як авторові не легко переховувати своє обурення—обурення справжнього патріота, переховувати у звичайних пристойних формах. Видко, як болить йому душа за рідну справу, за гідність нації.

Але—навіщо тепер це все? Тепер, коли немає вже ані українізації, ані дискредитації її, а звичайнісенькою тобі русифікацією повіває...

Певне, ці книжечки будуть потрібні, як історичні джерела, з яких нащадки дізнаються про довірливість, яку не можна виправдати, — довірливість української демократії до „культурного“ Заходу і до своїх „влячних“ меншостей!

Ол. Грудницький.

III. Економіка.

470 *І. Чопівський. Цукрова промисловість на Україні.* Видавництво „Праця“. Київ, 1918 р. Стор. 36. in 16-0, ціна 70 коп.

Маємо ще один економічний нарис І. А. Чопівського про одну з найважливіших галузів промисловості на Україні. Автор в коротких, але яскравих рисах з'ясовує нам велику вагу для Української держави і для Українського населення цукрової промисловості. Це той міцний фундамент, на якому переважно будуватиметься державний бюджет, який буде зміцнити українську „валюту“. Велике економічне значіння цукрової промисловості на Україні автор вбачає з тому, що ця промисловість творить споживчий продукт першої потреби, який дає державі і населенню великий зиск. Підраховуючи прибутки від цукрової монополії, автор подає, що при монопольній ціні цукру, Україна, вивозячи за межі свої 68 міл. пудів цукру, одержить 3.264 міл. карб., з якої суми державного скарбу перейде 1.764 міл. карб. що-року! Це ж майже чи не весь прибутковий бюджет держави.

Що ж потрібно для того, щоби цукрова промисловість розвивалася, а не занепадала? Під час війни дуже необережно і не уважно ставилися до цукрових заводів; не було ремонту, не було робітників, не давали палива і т. ц. Бурякові плантації значно зменшилися

і погіршали. На думку автора, яку не можна не визнати цілком правдивою, щоб знову підняти цукрову промисловість, треба: 1) забезпечити заводи відповідною кількістю плантацій; 2) не пускати цих земель в парцеляцію, а віддати їх в оренду; 3) забезпечити заводи паливом і всім иншим матеріалом; 4) вирішити позитивно справу з кредитом для цукрової промисловости. Ось які засоби пропонує автор.

Безперечно найбільшу увагу і суперечки може викликати перший засіб—дати заводам землю, або власне—не одібрати землі від заводів; для правовірних прихильників соціалізації землі—це засіб неможливий. Але час уже порахуватися з реальними обставинами життя, з пильними вимогами державного добробуту, бо треба вчасно звернути увагу на те, що вимагає від нас реальна дійсність. Такої перестороги автор не робить одверто, але читач, уважно переглянувши всі висновки автора і зваживши їх, мимоволі сам повинен буде зробити це. В цьому і є велика вча праці І. Чопівського, що вона дає певний, перевірений матеріал для того, щоби де хто з високих високостей спустився на грішну землю і зміркував усю хибність теорій, які дуже привабливі в мріях, але не можливі до здійснення. Таким людям ми особисто пропонуємо працю І. Чопівського.

А. Яковлів.

471 *Ф. Зайко-Зайкин.* Земські та кооперативні Суспільно-Агрономичні Організації. Київ. Стор. 32, ціна 40 к.

Книжечку видано народнім Міністерством Земельних справ. Це доклад першому всеукраїнському агрономично-економічному з'їздові, що відбувся у Києві 22—26 жовтня 1917 р.

План агрономичної допомоги селянству на Україні—ось що являється змістом брошури. Перший всеукраїнський агрономичний з'їзд гизнав цей план досить повним і вичерпуючим і виславив побажання, щоби його по-зможі вповні, в більш-менш близькі часи було переведено в життя.

На думку автора, а за ним—і з'їзду, всі агрономичні організації, як суспільні (земські та кооперативні) так і урядові повинні бути з'єднаними і працювати в повному контакті. До цього часу, на жаль, агрономичну допомогу селянства на Україні було поставлено досить невдало: не було об'єднання та стройности організації не тільки між суспільними організаціями та державною, а і в самій суспільній організа-

ції навіть в одній губернії, де повіти часом ішли ріжними шляхами, не рахуючись з загальними бажанням хліборобської людности.

Що-до організації, яка мусить об'єднати агрономію на Україні, то таким осередком, на думку автора, мусить бути народне Міністерство земельних справ (Генеральне Секретарство). „Міністерство Земельних справ одержує відомости про діяльність агрономичних організацій на Україні, розробляє ці відомости, складає загальний звіт агрономичної допомоги на Україні, виробляє план загальної роботи в цім напрямку на будучий рік, робить обрахунок тих видатків, які має витратити від себе на агрономичну допомогу. Всі ці питання розглядаються та обмірковуються в сільсько-господарській Раді, яка скликається міністерством на сесії“. В склад с.-г. Ради входять: представники міністерства земельних справ, представники губерніяльних земств, представники краєвих досвідних станцій, наукових інституцій, агрономичних організацій, с.-господ. шкіл, сільсько-господ. товариств українського кооперативного банку, Союзбанків України і т. и.

В брошурці подано коротеньку історію суспільної земської агрономії в Росії. Історія цікава. Вона говорить, що суспільна земська агрономія народилася на Пермщині в 1877 р., потім з'явилася в Вятчині (1887—1893 р.р.), далі у нас—на Херсонщині (1888—1893). Цікава річ: суспільна земська агрономія з'явилася вперше в так званих мужицьких земствах—Пермським та Вятським. Чому ж у нас на Україні ця агрономія вперше з'явилася іменно на Херсонщині?

Взагалі, прочитавши брошурку п. Заїкина, хочеться побажати, щоби автор якомога швидче простудіював історію суспільної агрономії,—земської та кооперативної,—не в Росії взагалі, а спеціально на Україні. Нам здається, що таку історичну розвідку ми мусимо мати в найближчому часі.

П. Пожарський.

IV. Красне письменство.

472 *М. Гоголь.* Тарас Бульба. Видання Т-ва „Час“ у Києві в перекладі М. Садовського. 1918 р. 174 стор. Ціна 2 карб.

Давно вже назріла потреба в новому виданні творів М. Гоголя на українській мові. Переклади М. Лободи, Д. Мордовця, О. Пчілки, М. Старицького й инш. поодиноких творів М. Гоголя вже стали унікалами.—

Тепер-же, коли являється потреба не тільки в творах українських письменників, але й чужих на українській мові, відсутність творів того, хто захоплювався народним багатством України—піснею й „хвастав“ ею перед Пушкіним, того, чия душа була денационалізована чужою школою й переживала страшену драму національної подвійності, хто вперше познайомив широкі кола російського громадянства з „Америккою під боком“, надавши „своїй Україні“, як писав він Максимовичеві, привабливих рис чудової неземної краси, чиї твори мали вплив на цілу низку не тільки російських, але й українських письменників (Квітка - Основ'яненко—„Оповідання Пирятинця“ й инш., Гребінка, Стороженко—„Закоханий чорт“, „Марко Проклятий“, Ст. Писаревський (Шерепера)—автор пісні „За Німан іду я“, Данилевський, Раєвський, Старицькай і др.)—відсутність творів М. Гоголя на українській мові є велика шкода й для громадянства українського й для школи.

Ця потреба, про яку давно нагадував Ієремія Галка (Костомаров), особливо чувається тепер і, читавши сторінки „Тараса Бульби“ в перекладі М. Садовського, спадає на думку, що цей, добре зроблений переклад, буде останнім, що чудові сторінки Гоголівської творчости на українській мові виграють в красі й характерности, як виграла ціла низка сторінок „Тараса Бульби“, в котрому одразу зникла так звана „екзотичність“, і постаті козаків стають перед нами цільними й живими, а деякі сторінки перекладу придбали характер зразкового для шкільного вживання матеріалу. Порівнюючи з першим перекладом Т. Бульби 1910 р., зробленим М. Садовським, це видання є передрук того; автором перекладу зроблені деякі зміни словникового характеру (лічити—гоїти, скоро—швидко й таке инш). Видання чепурне, з малюнком на обгортці й без друкарських помилок, по ціні дешево.

Михайло Лукашевич.

473 *Іван Косинин. Блакитна Аквареля.* Вид-во „Книгозбірня“, ч. 8. Київ. 1918. Стор. 32, ц. 65 коп.

Маємо нову книжечку з двома оповіданнями І. Косинина: „Блакитна Аквареля“ та „Ховра й дуб“, які мають незрозумілий підзаголовок: „нарис з американського життя“, хоча ані трохи життя Америки не стосуються.

В першому розповідається про артиста—малювача, що утворив чудову блакитну акварель, яку надзвичайно цінив, бо вона була

відбитком його переживань з часів найщасливішої доби його життя й яка загинула, незрозуміла й не оцінена. В другім, власне, не оповіданні, а символічнім, надго туманнім шкиці йде мова про могутнього дуба зваленого пошлыми створіннями.

І знову, як і по першій книжечці оповідань Косинина, див. рец. № 436, так і по цій, не можна скласти остаточного погляду на своєрідну творчість молодого письменника. Чувється принадна індивідуальність, вбачається чималий життєвий багаж вражінь і переживань, здібність уловити тонкі нюанси психологічних переходів—і разом з тим зо всіх сторінок виглядає якась безсистемність, поплутаність, удалення від основної думки, якась ніби нездібність опанувати створенними фантазією образами. Здається, що автор тільки намагається наздогнати й зафіксувати їх, а вони, мов сніг у віхолу, летять у всі боки, неслух'яні, не підвладні його думці й волі...

Поруч з таким гарним фрагментом, як наприклад: „Зітхання оглянулося позад себе, начеб прощалося з Франческою й розтопилося в зелених кобальтах морської соли“—маємо такі незграбні й що-до форми, й що-до мови шматки, як: „Вона встрягла в нас—в нас заціплена—ми з нею родимось—з нею вміраємо“. І поряд з цим така місцями незграбна мова, така порожнеча з правилами щодо розділових знаків і орфографії,—що часами гине бажання кінчати почате читання.

Хотілося-б думати, що автор, у якого безперечно є хист і данні, при невеликій уважності до своєї роботи, міг-би дати щось цінне й цікаве.

Видання чистеньке.

В. Дикий.

474 *О. Кобилянська. Юда (новела).* Видавниче т-во „Вернигора“. Київ, 1917 року, сторінок 16, ціни не зазначено.

Багато сучасна війна принесла і мук і горя, але найбільш од неї довелось постраждати нашим закордонним братам—галичанам, на території яких перебували війська—австрійські, турецькі, німецькі та московські. В Галичині немає майже жодної господи, ані одної живої істоти, яка-б не зазнала горя од війни.

Про один з сумних випадків за часів перебування в Карнатах московського війська оповідає шановна письменниця О. Кобилянська.

В Карпатах жив старенький дідусь з своєю дружиною, невісткою та малим унуком. Всюди справлявся він сам: і по господі, і маржину годував і ходив за гори на торговицю купувати, чого треба, а допомогти було нікому: дружина — стара, невістка—хвора, а сина забрали до війська.

Один раз дідусь вертався з торговиці з сіллю для маржини і по дорозі затримала його рота московських салдат. Салдати з погрозою та бійкою випитували у нього, де саме вартує австрійська розвідка. Дідусь цього і сам не знав, але мордуванням та знущанням примушений був вести москалів в одне місце, вдаючи, буцім-то він і справді бачив і знає, куди саме пішла австрійська варта. Випадково надібали вони австрійський патруль з шости душ, чотирьох з них москалі забили, а двоє втікло. Ховаючи в яму трупи забитих, дідусь впізнав і труп свого сина.—„Встань, мій сину, піднеси голову, розкрий очі, уста і скажи: тату, я жию; я не вмер; я—твій син, твоя одинока дитина,—кричав він, як дикий смертельно ранений звір, рвав його одіж і ссав його рану“... В цей час під'їхав кінний австрійський патруль і почав присікуватися до дідуся, підозріваючи його в зраді і погрожуючи навіки засудити до в'язниці. Дідусь не витримав страшного горя і над могилою сина вкоротив собі віку.

Читаєш оце не складне по змісту, але сильне художньою правдою оповідання, написане кров'ю серця, і смертельний сум огортає душу, і гадаєш: це ж тільки одна маленька краплинка горя, художньо з'ясована письменницею, в порівнянні з тим безмежним морем мук, які переживало й переживає людство під тягарем війни.

Це оповідання заслуговує найщирішої уваги нашого громадянства.

Книжечку видано чепурно.

П. Гай.

V. Педагогіка і школа.

475. *А. Хомик. Коротка географія України. Ч. 1 (фізична). Київ. 1918 р. Вид. Т-ва „Вернигора“. Ст. 32, з 9 малюнками. Ц. 50 коп.*

Дуже приємно, що видавництво „Вернигора“ одну з перших книжечок „Шкільної секції“ присвятило як-раз географії України, бо географія взагалі обіймає всі найважливіші відомості про землю і народ, що її заселяє.

Книжечка А. Хомика читається легко і крок за кроком оповідає приступно школяреві про суходіл і моря України, про її гори, горби, височини, низини, про ріки,

575

озера й багна, про підсоння, рослини й звірят, що суть на нашій землі. Але-ж до того матеріялу, що є в книзі, на нашу думку, слід було-б додати ще окремий розділ про ґрунт української землі, бо рослина залежить в своїм житті від двох головних чинників: від ґрунту та підсоння, і велика різноманітність одного й другого чинника витворила ту велику різноманітність рослинного царства, що ми бачимо на неоглядних просторах України. Не пошкодь-ло-б справі, коли-б було трошки докладніше розказано про копальни, мінеральні води та плоди Української землі, позаяк усе це допомогло-б школяреві краще уявити собі, чому здавна звали Україну землею, в якій ріки течуть молоком і медом.

Однак не зо всім тим, що написано автором, можна згодитися. Так, наприклад, автор каже: „в лиманах (над Чорним морем?) і в Азовському морю (над Азовським морем?) видобувають багато соли, яку не так-то давно привозили на Україну чумаки“ (стор. 6). Може слід було-б зазначити, що добувають ту сіль на солоних озерах і лиманах над Чорним і Азовським морем, відпаровуючи морську воду. Далі. Автор приєвятив рікам України біля восьми сторінок, але, на жаль, нічого не зазначає про те, що на території України є гірські, височинні і низовинні ріки з різним спадом, різною течією, різним краєвидним характером, та що однорічне сточище від сусіднього не відділяється непрохідними горами, а звичайно пологими горбами або й зовсім таки виємкою,—тому можна легко сполучити одну, багату водою, ріку з другою при допомозі каналу. Не зовсім зрозуміло, чому автор вводить новий географічний термін: „середуцо-московська височина“ замість „середне-руської височини“, коли оповідає про „лівобережну (відносно Дніпра) височину“ українських географів. Іноді автор заміняє всіма визнані географічні терміни новими: „фльористичні околиці“, хоча „околиця“ далеко не відповідає значінню „полоса“ і „область“ („провінція“). Може це погоня за оригінальністю? Алеж повинно бути деяке обмеження і в справі оригінальності, та ні в якому разі не можна говорити, хоча би і в підручнику для українських школярів, про „своєрідний український клімат“, який немов називають „Чорноморсько-континентальний“. Підсоння України є один з найприємніших та найздоровіших кліматів на цілому світі і це слід було-б виразне зазначити.

Що до малюнків, уміщених в книжечці, то вони ті самі, що й в книжечці „Люстро-

576

вана коротка географія України" вид. Т-ва „Вернигора“. Викнуто лише „Дніпро“ і „Кам'янець над р. Смотричем на Поділля“. Так само і „Словничок географічно-природничих термінів“, переважно ужитих в цій книжці“, цілком перенесено з вищезгаданої книжечки.

На наш погляд, було-б слід поповнити той „Словничок“ термінами: „гряда“, „лес“ (льос), „лиман“, „гірло“, „гірський рубець“, „височинний стремінь“, „балка“, „галерійний ліс“. Думаємо також, що краще було-б не поділяти „Короткої географії України“ на дві окремі частини—фізичну та економічно-географічну, а об'єднати ті частини в одну книжечку і оповідати в ній про український народ, про його села, містечка, міста, про його хліборобство, ремесло, торгівлю; одним словом, дати повний образ життя-буття українського народу на його рідній землі. Тоді краще відзначилося-б в уяві школяра, що тисячі питань вяжуть народ з його рідною землею, та що людина, народ—є такою-ж складовою частиною природи, як гори, ріки, рослини, звірі то-що даного краю, а діла людини стоять в дуже близьких взаємовідносинах з тою-ж самою природою.

Проф. В. Дубянський.

476 *Історії української літератури. 1.—Богдан Лепкий: Чим жива українська література? 2.—Василь Сімович: Короткий огляд української літератури.* Видавня Союзу Визволення України. Відень, 1915. Стор. 32.

— „Не було, здається, такого згуку в людській душі, якого б вона (укр. література) не рушила. Любов і ненависть, терпіння і пімста, туга і мрія, мрія до ясних, вільних, свободних часів... Ідея любови ближнього, кохання вітчизни, визволу із соромної неволі лунала заєдно в нашій літературі, а щирість вислову і чистість тону надавали їй особливої вартости. Українську літературу чути не чорним, а теплою, сердечною кровю“...

Таку відповідь дав Богдан Лепкий на поставлене вище питання—чим жива укр. література. Власне, це єсть резюме його короткої брошури, яке мусів би зробити й сам читач, коли б не зробив того автор. Автор великої (але нескінченої ще) праці по історії укр. літератури („Начерк історії української літератури“), відомий поет і письменник, оглянув своїм бистрим оком цілу і не коротку історію укр. письменства і описав її в короткім, майстернім нарисі. Почав він з основного питання, як повстають літературні твори, хто є поети, їх

завдання, як повстає письменство і чим воно різняється від словесности. Давши таку підвалину, автор переходить до побіжного перегляду народньої словесности і тих етапів, що вона вже перейшла. Далі переходить до історії запровадження до нас чужої письменности і наслідків того народження в нас оригінального письменства, а далі, згодом—і літератури. Одно слово, почавши від сідої давни-и і кіячаючи нашими часами, автор ретроспективним поглядом окинув довгу історію укр. літератури і виклав те незвичайно образно, цікаво й майстерно. Присяжні літературні дослідувачі можуть мати тут навіть досить матеріалу до суперечок, незгоди та різних уваг, але рядовому читачеві то байдуже: він має блискучий реферат, який викриває глибоку суть змагань нашої „мужипької“ літератури, чим вона жила, до чого стремилася.

Такого роду праці завжди мають хіба в тім, що за загальними твердженнями не чути фактів, і тверження тому частю вдаються тільки красивою фразою. Як раз цього не почувается у д. Лепкого, бо він так вдало зумів послатись в свій час на певний, епохальний твір, чи просто на автора, що його тверження є лише дешифровкою цілих літературних епох і їх змін.

Тим часом в цій же книжечці є статейка другого відомого автора—Василя Сімовича—„Короткий огляд укр. літератури“. Це вже є чисто хронікальний перегляд літературних творів і їх авторів, поділений на три доби. Перша доба (988—1458) від Володимира Великого до приєднання України до Польщі. Друга доба (1458—1798)—до французької революції і остання—до наших часів. Досить детальний перегляд цей є потрібним додатком до праці д. Лепкого, а разом вона складають цікаву і коштовну книжечку—підручник до знайомства з укр. літературою. Перший і поки що єдиний—при багатстві нашої літератури і при повній відсутности популярних і коротких викладів про укр. літературу. Перша спроба, яку вітаємо і гаряче радимо кожному свідомому читачеві, бо маємо надію, що вона зацікавить настільки, що її читач перейде до серйозного вивчення рідної літератури.

П. Богацький.

477 *С. Русова* (Дектор Київського Педагогічного Інститута)—„Дошкільне виховання“. Вид. „Українського Видавництва в Катеринославі“ № 32, 1918 р., 162 стор., ц. 3 карб. Зміст цієї коштовної книги складається з 15 розділів, щасливо задуманих і система-

тично переведених автором, від чого книга уявляє з себе одно органічне ціле, один популярно-науковий моноліт.

В розділі I („Дошкільне виховання“) п. Русова малює картину стану дошкільного виховання у всіх сучасних культурних народів світа і показує, які саме умови життя надають цій галузі виховання все більш і більш ґрунтовного значіння. Дошкільне виховання повинно бути „гармонійним“, це б то обхоплювати і душу, і тіло, і розум, і почуття, і волю, і провадитись на принципах індивідуальності, національності, вимог соціально-культурної сучасності, але повної незалежності від вимог урядових.—

В розділі II („Знання дитини“) авторка показує, які великі та різноманітні знання з різних наук повинен мати той, хто береться за виховання дитяче, як на все, починаючи з перших вияв життя дитини, повинно звертати саму пильну увагу, бо в житті дитячій нічого немає мало значного, чим можна було б нехтувати.

В розділі III („Творці дошкільного виховання“) подається стислий, але докладний начерк життя і діяльності велетнів педагогика: Песталоці, Фребеля, та інших.

В розділі IV („Зовнішні чуття“) знаходим захоплюючий начерк усіх здобутих теорією та досвідом педагогічним засобів та знаряддів за-для виховання всіх зовнішніх чуттів дитини, починаючи з перших днів життя її на світі.

Розділ V („Дитяча игра-забава“) присвячується т. ск. теорії та практиці игри-забави дітей.

В розділі VI („Ручна праця“) провадиться далі розмова про слідуєчий ступінь (або краще—другий бік) виявлення активності—творчості дитини—в ручній праці: в малюванні, в будівництві, в улаштуванні акваріумів, гербаріїв, тераріумів і т. и. Автор одзначає, що з власної ручної праці дитина навчається здобувати науку сама зі своїх спостережень. Таким робом дитина виховує у себе розумну працьовитість, упевненість в своїх силах, т. ск. конкретну цікавість і т. и.

В розділі VII („Розвиток мови дитини“) подається цілий ланцюг засобів, систематично зв'язаний на підставі наукових дослідів та власних спостережень авторки,—як розвинути величезну вселюдську здібність мови у дитини.

Розділ VIII („Річеве (предметне) навчання“) містить в собі програм тих засобів, яких повинно вживати, щоб виховати у дитини

реалістичний напрям думки, поставити її найближче до оточуючої природи, та забезпечити тим для дитини можливість користування природою, як джерелом ясного, здорового світогляду.

Завдання дошкільного виховання міститься не тільки в тім, щоб навчати дитину на конкретнім матеріалі, але і в тім, щоб виховати у дитини і абстрактну думку, навчити її логично думати на абстрактні теми. Про виконання цього обов'язку дошкільними інституціями говорить в розділі IX („Наука чисел у дошкільному вихованні“), бо головна мета „науки чисел“—виховати у дитини здібність будувати „абстрактні уяви“.

Розділи X, XI та XII („Моральне, морально-соціальне та естетичне виховання“) присвячені авторкою дуже поважним справам, що за наших часів набирають великої ваги та значіння.

В розділі XIII („Підготовка садівниць“) викладаються вимоги, яким необхідно повинна відповідати садівниця.

В розділі XVI („Сучасні дитячі садки“) авторка описує найбільш зразковий садок—англійський, німецький, американський та італійський п. М. Монтесорі,—показуючи, що на кожному з них відбиваються національні цноти та вади.

Нарешті, в розділі XV („Український дитячий садок“) шановна авторка дає опис зразкового дитячого садка українського. Ця частина книги п. Русової, по нашому, найкраща та найцікавіша. Вона написана рукою відомого культурного діяча українського, з глибоким знанням життя рідного краю.

До книги додано: 1) таблицю про „свідомість скількості зорову та м'язневу“, 2) покажчик літератури про дошкільне виховання та 3) покажчик літератури для дошкільних оповідань.

Цю суху схему думок та тез в цінній книзі п. Русової знаходимо розгорнутою на тлі широкого знайомства авторки з світовою літературою по питаннях про дошкільне виховання та глибокої і об'єктивної критики тієї літератури. Книга—вичерпуючий підрахунок всім тим придбанням, які зроблено фахівцями на безкрайному полі педагогічної теорії та практики. Книга має цінність і з того боку, що встановляє цілком натуральну термінологію по психології та педагогії.

Бажано було би, щоб не деякі, а всі назви та виписки, що наведено тепер в книзі чужою мовою, було перекладено по укра-

їнському. Це зробило б книгу більш приступною, бо справді її слід прочитати всякому і кожному.

Необхідно ще сказати де-кілька слів про видання книги та Катеринославське видавництво. Видано книгу недопустимо недбало... Не говорячи про велику кількість друкарських помилок, є пропуски рядків і навіть цілої сторінки, або і скількох... Так на 1 стор., де під заголовком книги надруковано зміст, пропущено розділ XI „Морально-соціяльне виховання“. Це ще нічого. Але далі на стор. 76 замість відповідного змісту передруковано стор. 67 від верхнього рядка до нижнього, ст. 75 перервано на півслові, й кінця до неї ми не нашли зовсім в книзі, бо на ст. 77 мова провадиться далі... Таким чином найменш одна сторінка з цінної книги п. Русової не побачила світа і зосталась ненадрукованою в портфелі Катеринославського видавництва... Таку недбалість треба вважати просто за злочинство перед громадянством...

Священик Олександр Ходзицький.

478 *Н. Шульгина-Ішук.* Задачник до систематичного курсу арифметики. Частина перша. Видання „Товариства Шкільної Освіти“. Київ. 1918. Ціна 1 карб 50 коп. Ст. 87.

Як про працю, що ще не встигла мати за собою педагогічного минулого, про арифметичний задачник Н. Шульгиної-Ішук доводиться говорити без детального аналізу в невеликій замітці.

По зовнішньому вигляду це є простенька, але досить чепурна книжечка, як і деякі інші попередні видання „Товариства Шкільної Освіти“ (напр., арифметика д. Шарка). Також і з боку внутрішнього змісту книжка має певне значіння і певну схожість з книжкою д. Шарка. І справді, той же симпатичний дух служення одній і одній ідеї—полекшення і упрощення наукових дисциплін, а разом з тим й здорове здемократизування їх, — це почасти навіть художнє здемократизування арифметичних істин проймає як працю д. Шарка, так і д-ки Шульгиної-Ішук. Взяти хоча б такий приклад, як от усунення термінів, аналогічних російському „раздробленію“ та „превращенію“ мірних чисел і заміна їх одним терміном більш відповідним і зручнішим—„перетворення“ і т. н.

З дальшого перегляду цього збірничка Шульгиної-Ішук видно, що цілим відділам надається належне їм другорядне місце, позбавлено значіння мало не окремих дій, як то досить часто зустрічається майже в усіх російських підручниках.

Щож до властивостей самого задачника, то тут перш над усе треба зазначити правдивість тієї загально-життєвої думки, яка охоплює, головним чином, навмисну вимогу складання учнями різних типів задач на кожду дію; автор цього задачника гадає, що таким методом повинно привчати дітей до „абстрагування математичної суті задачі від її фабули“ (д в. передмов.). І дійсно штурмування таких скелестих твердинь, як скажемо, типи задач по Сатарову в такому вигляді, втрачає свою неприступність і через це учнесі легше орієнтуватись при розв'язанні її. Таке завдання автора безумовно можна тільки вітати, хоча воно й є наслідок не зовсім нової думки і не вповні відповідає поставленій меті.

Річ в тому, що таким завданням і в такому вигляді задачник д. Шульгиної-Ішук більш відповідає гуртовому використуванню, ніж кожним учнем зокрема.

В зв'язку з цим не зайвим буде тут зауважити, що такий маленький компроміс,— як наведення відповідей бодай на типові та більш складні задачі,—не пошкодив би задачником, бо часом буває так (а у дітей буває це в більшості), що відповідь є єдиним критерієм вірності вирішення учнем задачі.

Взагалі ж можна сподіватись, що праця набуде собі конкретно того, на що вона претендує поки що теоретично.

А. Літвін.

479 *Є. Спекторський.*—Основи права державного. Перекл. О. Вечерницького. Вид. Т-ва „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 74. Ц. 1 р. 50 коп.

Книга проф. Спекторського написана надзвичайно ясно, жваво; читається з інтересом і захопленням від першої до останньої сторінки. Жвавості дуже сприяють влучні приклади історичні, що на кожному кроці розкидані автором. З боку загальної теорії державного права в книжці сказано все, що можна було сказати в стислій формі.

Переклад зроблено хорошою мовою. Видано книжку чепурно й дешево. Позаяк вартість всієї загалом книжки дуже висока, можна сміливо пропонувати цю книжку до читання широким колам читачів.

А. Яковлів.

480 Воєнна читанка. Ч. 3. „Опис рідного краю“ Маленька географія України, 1 частина з 13 малюнками та мапкою. II видання. Видавництво українського народнього учительства. Відень. 1915. Стор. 43. Ціна 30 сот.

481 **Воєнна читанка.** Ч. 7. Життя українського народу. Маленька географія України, II частина з 13 образками, I випуск—українське будівництво: хата, село, містечко, приватні й громадські будови, церква, український стиль і орнамент. Вієнь. 1917 р. Ст. 23. ц. 40 сот.

Перша книжка уявляє фізичний нарис території етнографічного розселення українського народу по Південній частині Європи, охоплюючи Угорщину, Східню Галичину з Буковиною і Україну в межах бувшої Росії.

З цього боку книжка не має нічого цікавого: в ній нема чогось оригінального ні по вибраному матеріалу, ні по його розкладу. Матеріал взято і розкладено так само, як в підручнику географії України проф. Рудницького, та до того додано кілька географічних помилок: так на стор. 12 надруковано: „серед найвищого хребта, що звесь Яйла, шиплі: Чотирдаг і Романкош“, тим часом слово „яйла“ визначає гористу поверхню завширшки 3—4 верстви, де-не-де покриту рослинами і уявляє собою гарне пасовисько для худоби; й само татарське слово „яйла“ визначає по нашому „пасовисько“. На стор. 17 з правобічних допливів Дніпрових зазначено Березину, а вона тим часом протікає по-за межами України; річки Інгульця нема; більшая сухість підсоння України, ніж в Польщині, з'ясовується тільки перевагою східних літрів, що не зовсім так. Деякі цифри, напр., на стор. 5—площа держав; на стор. 16—довжина порожистої частини Дніпра; на стор. 28—відсоток кількості лісу по губерніях, те-що не зовсім правдиві. Нема особливого відділу про ґрунт. Мапу взято з підручника географії України проф. Рудницького, малюнки не дуже типові. Крім того, книжка дає етнографічні межі України, а не політичні, що може в певній мірі спантеличити читача.

Але, взявши на увагу, що у нас дисципліни природознавства, особливо географія, у найбільшій занедбанні, окрім того майже нема таких популярних книжок, з яких можна б познайомитися з рідним краєм, треба визнати, що й ця „маленька географія України“ має певну цінність, бо хоча в ній зібрано й коротенько, але найважливіші відомості про гори, височини, долини, річки, моря, підсоння, флору, фауну, копалини і мінеральні води України.

Друга книжка—продовження I-ої частини „маленької географії України“ видавництва укр. учительства має на меті змалювати типові риси українського будівництва, познайомити читача з типами будівлі хати українця, виявити характеристику українського села, містечка й міста і зазначити особливості української національної архітектури, українського стилю й орнаменту, має, так мовити, дати антропографії України, як каже автор в передмові. Думка дуже гарна і цікава: з'ясувати в популярному викладі оточення життя народу українського.

Але ж книжечка цього не досягла: як її читаєш, то не одбіраєш від неї якогось цільного вражіння; немає в ній виразности і багато ніби недоказано. Може це од того, що треба було б почати виклад з архітектури та стилю і перейти до села.

Крім того, треба зазначити і деякі помилки; напр., на стор. 3 надруковано: „від самого Дону до Карпатів українська хата дуже похожа одна на другу“, а тим часом як тип, так і матеріал українських хат східної і західної, південної і північної, лісової і степової України значно від-

різняються одна від одної. Там же, на стор. 3, надруковано: „живуть вони (українці) великими селами з розкиданими тут і там хатками, з вузькими вулицями“, а на стор. 10—11 „... взагалі в наших селах не бракує свіжого воздуха. Вулиці звичайно широкі“.

Текстуальна частина книжечки—слабенька, тільки малюнки більш-менш відбивають український стиль та ще порівняння з Білоруссю, Польсю та Московщиною, почасти з'ясовують вдачу українського життя.

О. Кожухов.

VI. Видання для дітей.

482 **Б. Грінченко.** Книга казок віршом. Четверте вид., з малюнками Ю. Михайлова. Київ, р. 1917. Стр. 168. Ціна 1 карб. 80 к.

Рідна школа—це єдиний міцний, надійний ґрунт за-для нормального, твердого й поспішного розвитку нашої молоді держави. Розуміючи велику вагу й значіння національної школи, мусимо як найбільших зусиль ужити до того щоб найкраще з усіх боків поставити й обставити її. Перед свідомим нашим громадянством і особливо перед учителями тепер ціле море, бездонна прирва негайної роботи: треба скласти й видрукувати всі потрібні підручники, треба зробити шкільне видання наших кращих письменників і взагалі подбати про поповнення відповідним матеріалом наших шкільних бібліотек, треба надати всій шкільній освіті рідного національного характеру, щоб наша школа була справді українською школою, а не поганеньким тільки перекладом на українську мову сучасної російської школи зо всіми її хибамі і дефектами. В цей тяжкий історичний, надзвичайно відповідальний час, коли не знаєш що почати, за що хаятись, коли треба мати сто голів і сто рук, щоб вчасно переробити всю негайну роботу, коли діла — без краю, коли справа з рідною школою не може й не повинна чекати ні хвилини, з глибокою подякою доводиться згадувати наших славетних небіжчиків діячів. Хоч і жили вони за таких сумних обставин, коли на рідну школу щей не розвиднювалось, коли, здається, віяких надій не було на те, що колись ми матимемо свою національну школу, але невпинно, не покладаючи рук, працювали за-для того, щоб втворити міцний фундамент за-для неї, бо непохитно вірили, що нема сили, яка б здолала задавити живий дух народу, загасити його нестриманий порив до рідної освіти. Серед оцих вікопомних працюючих на ниві народньої освіти, великих борців за рідну школу, з особливою повагою і глибокою подякою згадується імя незабутнього нашого педагога, вченого,

письменника і громадського діяча Бориса Грінченка, який польшив нашій школі надзвичайно коштовну скарбину: гарні підручники, цілий цикл власних дитячих оповідань і дуже популярну серед наших дітей бібліотеку „Молодість“, до якої увійшли кращі твори нашої рідної і всесвітньої дитячої літератури *).

Перед нами одна з кращих книжок бібліотеки „Молодість“ — „Книга казок віршом“, яку склав Б. Грінченко. Вже той факт, що ця книжка виходить четвертим виданням, виразно свідчить про те, як припала вона до смаку дітям. З власного досвіду ми знаємо, що рідко яка книжка так подобається малим дітям, як „Книга казок віршом“ і діти залюбки читають її, з захопленням слухають, як їм хто читає, деякі казки знають мало не напам'ять. І це — цілком зрозуміло, коли взяти на увагу, що талановитий педагог автор, добре знаючи психологію своїх маленьких читачів, підібрав надзвичайно цікавий, приступний як з боку змісту, так і форми матеріал за-для їх читання. В книзі маємо сімнадцять казочок (переважно народніх), переказаних віршом. Вірш автора простий, легкий, близький до народнього, мова, як і взагалі у Грінченка, зразкова. До казок додано кілька досить симпатичних, але не виразних малюнків Ю. Михайлова. З боку коректи видання майже бездоганне. Хотілось би бачити цю користну і любу за-для дітей книжечку видрукованою на кращому папері і з кращими малюнками. Може б, при новому виданні викинути кілька рядків тенденційно-моралізаторського змісту, як, напр., кінець казки „Чия робота важча“, починаючи з слів: „Знаю тепер я до вічного віку“... (56 стор.), — кінець казки про „Кузьмину“ (останні чотири рядки 70 стор.), — кінець казки „Смілива дівчина“ („Нехай живуть“..., 132 стор.) і чотири рядки на стор. 131 про рівноправність жінки: „...Не люде ми, іграшки здались! Не іграшка, а я така ж людина і шани я достойна, як і ти, коханий мій і сужений єдиний“... Ці невеличкі кувюри, не порушуючи художньої вартости казочок і думок автора, позбавили б книжку зайвого, не цікавого за-для дітей, шкодливого з педагогічного боку тенденційно-моралізаторського тону. Кінчаємо нашу замітку як найщирішим бажанням бачити „Книгу казок віршом“ в кожній дитячій і тим паче шкільній книгозбірні.

В. Дурдуковський.

* Цю серію продовжує шановна дружина Б. Грінченка—М. Загірня (Грінченкова).

483 Робінзон. Оповідання про те, як один чоловік по чужих краях мандрував і як він на острові серед моря жив. Написав Б. Грінченко. Трете видання з малюнками. Бібліотека „Молодість“. Кн. 13. Київ, 1918 року. Ст. 60. Ціна—2 карб.

Про зміст книжки багато говорити нема чого—вона скрізь і всюди відома. Справді, хто за молодих літ не мав у руках цікавих оповідань Даніеля Дефо про Робінзона? До-речі, в „Книгарі“, ч. 6, ст. 333, вміщено докладну оцінку цієї книжечки і ми одсилаємо до неї цікавих читачів.

Що-ж до „Робінзона“, власне, в обробці Б. Грінченка, то написано „його“ на нашу думку дуже стисло, хоча легко й досить цікаво. Текст оздоблює коло 40 малюнків, досить гарних, хоч і не завжди влучно підібраних: занадто наспіх п. Робінзон обростає бородою, відтак губить її несподівано, а на наступній сторінці знову вже „опановує“ бородою, яка все настирливо тікає від нього.

Мова була би зовсім зразковою, коли б не траплялось таких неприємних провінціалізмів, як — „остербав“, „потопли“, „пчинилася“ і т. д. З „чужомовними“ словами також не зовсім гаразд: скрізь—„копитан“, „петрина“, „пуга“, коли ми добре знаємо, що натомість повинні бути „капитан“, „цитрина“ і „пауга“.

Маніра писання страшенно нагадує наші народні легенди з збірника Драгоманова.

Книжечка була б зовсім гарною для широкого вжитку, та тільки ціна трошки велика, можна-ж таки „таньше“ видавати, як кажуть галичане. Та й справді — авторський гонорар, певне, не, Бо-зна, який, та й малюнки-ж не оригінальні, кліше не вперше використовуються... На останку треба закинути видавництву „Молодість“, що воно не зазначило на обгортці книжки такої „дрібниці“, як те джерело, з якого користався автор, пишучи свої „Робінзонаві пригоди“.

Це таки трохи зле вражає.

С. Паночіні.

484 „Українські народні казки для дітей“ — зредагував Б. Грінченко. Бібліотека „Молодість“, кн. 2, трете видання з малюнками. Київ, 1917. Ст. 160, ц. 3 карб. 50 к.

В своїй книжці Б. Грінченко умістив 55 казок. Деякі з цих казок вибрав він з різних збірників, деякі подав вперше—це зовсім нові варіанти, друковані з рукописів; нарешті, третя частина—це казки, взяті з друкованого, але до них додано з інших варіантів те, чого в їх не ставало, а мусило-б бути. Ці додатки роблено з тією

обережністю, якої треба за для того, щоб твір, стаючи повнішим і поправнішим, ні в чім не переставав бути сутю народнім—так каже сам редактор—Б. Грінченко на останній сторінці своєї книжки.

І треба зазначити, що упорядчик дуже влучно виконав своє завдання, з яким можна цілком погодитись. Книжка вийшла дуже цікавою, і можна охоче порадити кожному батькові дати її своїм дітям.

На жаль, сучасні обставини одбилися на виданні. Ми маємо перед собою видання друге тієї ж книжки (Видавн. „Український учитель“, № 32, Київ, 1910, ст. 194). Не кажучи вже нічого про багато гірший папір, треба зазначити, що й малюнків у книзі далеко менше тепер, ніж у другому виданні. Раніш у книзі були малюнки І. Бурячка, О. Сластьона й А. Іванова, тепер zostались лише малюнки А. Іванова. Проте видано книжечку дуже чепурно і без друкарських помилок.

Д. Ресуцький.

485 Ю. Русов. Про плазунів (гадів). Оповідання. Вид-во „Українська Школа“, № 10. Київ, 1917 р. Ст. 12. Ціна 25 коп.

486 Його-ж. Земноводні тварини. Оповідання. Вид-во „Українська Школа“, № 9. Київ, 1917 року. Ст. 13. Ціна—30 коп.

Маємо дві популярні книжечки з обсягу природознавства. Написані вони досить живо й цікаво, хоч і не зовсім у формі оповідань.

Напевне, ці книжечки витримають не тільки одне видання, а тому авторові варто попрацювати трохи над їх обробленням.

Так, насамперед, треба одшліхтувати мову, бо такі фрази, як — „спіймав гніздечко з яйцями“—зовсім невдалі. Крім того, треба викинути такі „круті москалізми“, як: „живородяща“, „присоеки“, „банька“ (банка), „новитушка“, „жерлянка“ і замінити такі невдалі слова—„седіти“, „чірвак“ або „хребетина“—більш літературними.

Треба б було також згадати в книжці, що „тритон“ має ще українську назву „триця“, а „ящурка“—„ящірка“ (остання назва більш популярна). Що до загальних назв—зауважимо, що у відповідній літературі вже не раз підкреслювалася невдалість назви „земноводні“ або „земноводники“, та ще з нею сяк-так можна помириться, але ж назви „плазуни“ до всіх „гадів“ ніяк приточити не можна. „Плазуни“ чи „поплазки“ це повинно бути „власністю“ гадюк, вужів, полозів і їм подібних. Тільки!

Малюнки в обох книжечках цілком гарні, але чомусь під ними немає жодного підпису.

С. Паночіні.

487 Братів та сестричя. Казка. Переказала С. Русова. Видання Педагогічного Бюро Полтавської Губерніяльної Народньої Управи. Стор. 11, in 8°. Ціна 45 к.

Гарною мовою переказано відому казку про сестричку Олену і про малого братика. Видано книжку чепурно і вона робить гарне вражіння: великий розмір, дебелий папір, чепурний і великий друк.

Малюнки, на жаль, погано одбиті, контури фігур мало окреслені і вони зливаються з усім пейзажем. Треба щоб персонажі, до яких звернена вся увага дітей, не зливалися з декоративною частиною ілюстрації.

Н. Христо.

VII. Інформаційні видання.

488 Яку користь дають Товариства „Просвіта“ та „Народній Дім“ і як їх закладати. Видання Педагогічного Бюро Полтавського Губерніяльного Земства. Серія видань по позашкільній освіті. Полтава. 1918 року. 31 стор., ц. 60 коп.

Користна й потрібна в наші часи книжка! Без знання й освіти „не будемо ми вільними синами вільної України“, читаємо ми в передмові. То так і єсть. Бо без внутрішньої сили, без того звязку, що з розпорошеної людської отари робить суцільну націю в кращому розумінні слова, народ не збудує собі вільної держави. Тільки силою освіти й знання можливо утворити той зміст, що, покладений в форму української державности, зробить Україну справді тривкою й народньою державою. Отже „геть всяки суперечки“—закликає всіх Педагогічне Бюро—і в своїй книзі гарною, прозорою мовою переказує, яку велику користь народів на Україні можуть дати товариства „Просвіта“ і „Народній Дім“, навчаючи людей збиратися до гурту і докладно обмірковувати й вирішати всі свої справи; закладати книгозбірні та читальні; улаштувати вечірні та недільні школи для дорослих і курси; улаштувати театр і виставки картин; упорядковувати концерти, —співи та хори; влаштувати дитячі клуби, захиски, приюти, яслі і инше; улаштувати майстерні; упорядковувати кінематографи та музеї.

На кожний з таких програмових пунктів в книзі єсть відповідний розділ з певними порадами. Крім того, дано вказівки, як закладати просвітні товариства, як їх зареєструвати, а тако-ж зразки ділових кни-

жок, потрібних для товариства; зразкові статуту і инше.

Потрібна, скажу ще раз, і змістовна це книга. Інструкторам позашкільної освіти, організаторам просвітніх товариств на селі та й нашим „Просвітам“, що уже існують, в великій пригоді вона стане.

В. Страшкевич.

VIII. Збірники.

489 Привіт Іванові Франкові в сороколітте його письменської праці. 1874—1914. Літературно-Науковий Збірник. Львів, 1916. Накладом ювілейного Комітету. Ст. VI+183+397, (ціна 20 корон.)

Безперечно найсоліднішою появою на полі українського письменства в Галичині за часи світової війни є цей аґстично виданий величезний том, зложений з праць літературних та наукових цілого ряду авторів—українців і неукраїнців. Збірник мав вийти ще влітку 1914 року, як ювілейний привіт великому письменникові галицької України, але війна стала тому на перешкоді. Було видано лиш наукову частину, як т. 117—118 „Записок Наукового Товариства імени Шевченка“, решта ж матеріялу мусіла дождатися увільнення Львова від москалів і побачила світ аж у 1916 році і то не в повному вигляді: до книги ввійшла частина з творами красного письменства й знову—наукова частина. Передмова Ювілейного Комітету, бібліографічний список творів Франка (зложений Волод. Дорошенком) і список жертводавців на ювілейний дар письменникові мають бути видані окремою книгою по війні.

Не буду тут торкатися наукової частини, як по-троху вже звісної нашій громаді з „Записок“, нагадаю тільки, що містить вона наукові розвідки й статті таких авторів: покійного вже академіка Хв. Корша, В. Гребеняка, проф. В. Ягича, акад. Ол. Шахматова, Ів. Крип'якевича, В. Барвінського, Ст. Томашівського, Ів. Кривецького, В. Щурата, Г. Стрипського, проф. Ол. Брюкнера, Ф. Срібного, проф. Ал. Енсена, проф. М. Сумцова, В. Гнатюка, проф. Ів. Бодуен-де-Куртене, М. Возняка, Т. Реваковича, Я. Гардинського, проф. Іл. Свенціцького, Юр. Полівки, Зен. Кузеля, Ів. Зелінського й проф. Єв. Тимченка.

Літературна частина не така багата, хоч маємо і в ній поважні ймення й гарні твори: складається вона з таких річей: вірш Яна Рокити „Івану Франкові“ (в чеській мові); „Изг. поїздки на печелища Дунай-

скої Сѣчи“. Отривокъ. „Нирвана“—В. Г. Короленко,—маленький уривок, в якому автор переказує свої почуття й думки підчас мандрівки по Добруджі, по степах і дунайських плавнях, де колись перебували запорожці по зруйнованні Січі; пригадує автор Овідія, міркує про румунські державні порядки й політичні інтереси; спеціально про запорожські пам'ятки не говорить він нічого. П. Тодорову належить невеличка іділія „Камъни“ (болгарською мовою); М. Горькому—оповідання „Лука Чекинъ“, одна з улюблених ним варіацій на тему про моральне зличення російського простолюдина, яке тепер тільки з'ясовується перед очима всього світу, як результат специфічної московської „культури“. „Триптих“ Лесі Українки, апокриф „Що дасть нам силу“, легенда (в драматизованій формі) „Орфеево чудо“ й віршована казка „Два велета“—належить до того розділу творчости покійної поетеси, в якій вона досягла особливої майстерности: гармонійного сполучення філософської думки з чудовою поетичною формою. Ці три річи, писані в Єгипті 1913 року,—одже передсмертні твори служать правдивою окрасою цілої збірки, так само, як і нарис В. Винниченка „Хома Прядка“, який малює стрічу молодого пропагатора - революціонера з старим бунтарем - селянином, що колись боровся з панями за волю, скоштував за це Сибіру й зробився в очах людей казковим герцем, але лиха доля навчила його й особливої конспірації перед людьми, що необережно зачіпали небезпечні теми.

Інтересні оповідання з галицького життя Т. Бордуляка—„Ювілянт“, Л. Мартовича—„Народня ноша“, Л. Журбенка—„Кров“, К. Галицького—„Тамниця Іванової душі“. Перші три малюють громадські відносини, останнє має підклад чисто психологічний. Мініатюра Ю. Кміта „Чорні птахи“ й поезія Уляни Кравченко „Спогад“ замикають собою белетристику Збірника.

Далі йдуть спомини. „Де-що й з моїх австро-руських споминок“ Хв. Вовка подають спогади про приїзд до Києва в 1872 році галичанин—Михайла Димета й Корнила Устияновича, а в 1874 році Остапа Терлецького, про подорож автора споминів за-кордон в 1876 році й одвідини ним по дорозі Львова. „Моя пригода з шибенецею“ В. Охримовича—спомини про цікавий епізод галицько-українських взаємин, коли мандрівка гуртка української студентської молоді в 1889 році по Галичині скінчилася арештом учасників тої мандрівки разом з кількома галичанами, серед котрих були

Франко, Павлик і автор споминів. Б. Ярошевський (уже небіжчик) подав спогади („Невикористаний скарб“) про Франка, як лектора по історії української літератури на літніх вакаційних курсах, улаштованих р. 1904 у Львові. С. Єфремов у своїх згадках „На святі Котляревського“ розповідає про незабутні дні свята відкриття монументу Котляревського в Полтаві 1903 року. Юр. Жаткович, відомий перекладчик українських творів на малярську мову подав замітку про „Малярські переклади творів Івана Франка“. Виявляється, що Франко б, в першим українським письменником, твори якого читала малярська публіка. Іван Труш в нарисі „Порфирій Мартинович“ подає характеристику цього талановитого українського художника й етнографа й кілька власних споминів про своє знайомство з ним.

Такий зміст збірника. Думаємо, що він мусить зацікавити нашу читальницьку публіку, яка вже починає тратити смак до брошурок і метеликів і шукає чогось соліднішого. Було б дуже бажано, щоб збірник швидче дістався до наших квігарень. Знов пригадаємо, що видано його надзвичайно чепурно й елегантно,—так, як, на жаль, тепер видавати у нас неможливо.

До книги додано кольоровий портрет Франка роботи Івана Труша.

Д. Дорошенко.

490 Червона Калина. Літературний Збірник Українського Січового Стрілецтва. Під ред. *Миколи Угрішного*. 112 ілюстрацій (малюнки, рисунки, плани, карикатури та світлини). Видання „Червоної Калини“ ч. I. 1918 р. Львів. Стор. 144.

Збірник присвячено „героям, що поклали свої буйні голови за волю України“. Як бачимо—мета видання збірника хороша і достойна. Але виконання цієї мети — не зовсім відповідне. Значну частину новел, віршів і иншого матеріялу з обсягу красного письменства написано хоч і з гарних мотивів, але невдало і часом без натяку на те, щоб автори їх мали хист письменника чи поета. Більш цікавий матеріял уявляють собою різні замітки та спогади січових стрільців про бойові епізоди та інші події, звязані з січовим стрілецтвом. До цього матеріялу слід перш за все зачислити замітку Ос. Назарука „Слідами У. С. С. по шпиталях“ (стр. 37—42), „Доповнююча сотня У. С. С. в бою“ Івана Цяпки,—стихоло написаний спогад учасника стрілецьких боїв під Болеховим, де з 154 чоловік стрільців загинуло смертю лицарською 68 героїв.

Коротенький уривок „Зі запискика У. С. С. під Бишками 18 Липня 1917 р.“ Мирона Заклинського вірно малює психологічне становище людини, втомленої тяжкою атмосферою війни на протязі мало не чотирьох років. Окремо од цього матеріялу стоять статті історичного змісту: „Причинок до історії Кінноти Укр. Січ. Стрільців“ Ром. Камінського (стор. 59—64) і „Пресса Українського Січового війська“ козака Нитки (стор. 65—117). Остання стаття цікава в ній використаними матеріялами і доповнює статтю А. Бобяка на цю тему в „Вістнику Союзу Визволення України“ ч.ч. 169—170, за 1917 рік. Автор дає відомости про такі друксвані органи січових стрільців: „Новіада“, „Самохотник“, „Бомба“, „Самопал“, „Вістник пресової квартири“, „Усусу“, „Тифусна одноднівка“, „Червона калина“. Деякі з цих видань виходили в полі в небагатьох примірниках, що потім десь щезали, одже автор зробив добре діло, передрукувавши дещо з цих видань в своїй статті і тим зберігши їх од забуття. Для історика січового стрілецтва стаття д. Нитки цінна не тільки своїми передруками різних заміток і творів—здебільше гумористичного змісту, що містилися на сторінках органів преси У. С. С., а й тими репродукціями ілюстрацій, карикатур, то що, якими розважали своє тяжке життя січові стрільці. Цих репродукцій досить багато, а деякі з карикатур виконано досить влучно. Крім згаданого нами матеріялу, в збірнику уміщено презимки військових наказів, ноти пісні обозників, кілька кольорових малюнків. В цілому збірник, за виключенням деякого матеріялу, головним чином з обсягу поезії, справляє гарне враження і читається з інтересом. Ціна для Галицької України 3.40 кор. невелика, але-ж у нас книжка продається дорого.

С. Петлюра.

IX. Часописи.

491 Військово-Науковий Вістник Генерального Штабу. У. Н. Р. 1918. ч. I. Київ. Ст. 64. Ц. 2 р.

Видання спеціального органу нашого молодого генерального штабу проголошено було по часописах заздалегідь до випуску першого числа. Всі, хто цікавиться справою будівництва нашої армії і всіх цементуючих це будівництво елементів, нетерпляче чекали першого числа органу військово-наукової думки. Але перший блин вийшов невдалим. На прикладі першого числа „Вістни-

ка" можна упевнитись, що власне так, як зредаговано перше число, „Вістника“ видавати не можна.

„Вістник“ має 64 сторінки, але наукового матеріалу з обсягу військової справи серед цього матеріалу майже немає. Більшість статей та заміток розміром своїм надаються швидче до газет, як до журналу: написано їх коли не на-спіх, то поверхово, без докладнішого пояснення справи і в кожному разі без додержання тих вимог, які читач призвичаївся ставити до журнальної статті. Здебільшого ці статті та замітки мають інформаційний характер („Збройна сила Швейцарії“ стр. 22-28 і „Генеральний Штаб у закордонних арміях“—29-35 Х. Попелла), але ширшої оцінки чи освітлення справи, шляхом хоч би вживання порівнюючого методу, не дають. Статті „Державна Оборона України“ М. Мамонтіва (15-19 стр.) і Н. М. „Крайова або територіальна система поповнення“ (стр. 19-21) мають газетно декларативний характер і швидче їх слід було містити в „Відродженню“, як в науковому „Вістнику“. Хороші основною думкою, пристойні з боку літературного, вони не вияснюють і не обґрунтовують теми, обмежуючись лише загальним, а подекуди і поверховим, закресленням її. У авторів цих заміток видно в відповідні знання справи і треба тільки побажати, щоб в дальших своїх виступах на сторінках „Вістника“ вони залишили газетярський тон і метод писання та перейшли до більш докладного і з наукового боку більш обґрунтованого способу трактування справи.

Решта матеріалу має, крім, може, „Огляду великої війни“ (стр. 36—40), досить макроничний характер. Тут без особливої системи перемішано і „Технічні новини“, і „Час прийому у Військового Міністра і у Начальників Штабів“ з інформаціями про №№ телефонів (яке це має значіння для наукового вияснення військової справи?) і „накази“ і „рапорти“ і інтерв'ю з Військовим Міністром та Начальником Генерального Штабу etc, etc, аж до привітань „Вістнику“ обох цих керівників військової справи на Україні. В цих привітаннях звичайно „хороші“ слова—побажання досить стереотипного характеру, при чому автор одного з тих привітань—отаман Слівінський не подбав навіть про те, щоб хоч в друкованій його привітання мало грамотний вигляд що - до української лексики і пересипав його такими москалізмами, як „опит“, „существо“, „превишає“, „властно“, котрих можна уникнути зазирнувши до першого якогось словника.

Крім цих привітань, редакція умістила на сторінках „Вістника“ переказ розмови свого співробітника з тими ж таки „зацними“ особами на тему про сучасний момент та завдання праці таких органів, як генеральний штаб. З тих розмов видно, що п. військовий міністр „жваво і ясно дивиться в будучину“, а п. начальник генерального штабу не менш од військового міністра певний в тому, що працю штабу в цілому збудовано так, що „громадяне не будуть ставитися“ до українського генерального штабу „так, як за старих часів до генерального штабу московського“ (стр. 50).

Спокон-віку зазвено вже, що в офіційних виданнях на першому місці друкують всякі заяви, промови, то що офіційних особ, хоч би ті заяви та промови нічим, крім набору „казених“ та стереотипних фраз, й не визначались. Цієї традиції не уникнула і редакція „Вістника“. Заяви і д. Жуковського і д. Слівінського належать вже до минулого, але коли читаєш їх, то здається, що ці люде або хворіли на якусь курячу сліпоту, або на дальтонізм, бо дійсність гірко насміялась над їхніми заявами, проголошеними так докторально і з таким запевненням, що, мовляв, на „Шибці все спокійно“. З таким же „гірким смаком“ читаються і інформаційні замітки „Перші кроки Генерального Штабу“ (стор. 10—12) і „З головного Штабу“ (стр. 13—14). В згаданих замітках подаються відомости про те, що вже зробили наші штаби і що вони мають робити далі. З цих заміток випливає необхідність признання значного балансу праці за обома штабами. Але коли прочитаєш такі запевнення, що „усі відділи мають уже повний штат співробітників і праця вже йде цілком нормально“, а потім згадаєш події останніх днів, то мимоволі запідозрюєш правильність балансу і приходиш до висновку, що штаби наші більше дбали про штати „усіх відділів“, як про розумну і далекоглядну орієнтацію в складних обставинах того відповідально-історичного моменту, який випало пережити на нашу долю, а через це не створили реальної сили і опори для України, хоч це й можна було, і поставили Україну під удари політичних несподіванок в становище тої „чайки - небога“, крик якої, що долітає до нас з давньої історії нашої, мусів би чомусь нас навчити. Очевидячки, проводарі наших штабів мало знають мисгострадальну історію нашого краю, або вона їх нічому не навчила.

„Вістник Генерального Штабу“ — потрібне видання. Та тільки та програма, яку має переводити в життя редакція цього часопису („Наші завдання“ стр. 9), потребує значних корективів. Всю офіційальну частину, як от накази, розпорядження, призначення на посади, то що, слід виділити цілком в окремий одділ і не змішувати цього матеріялу, що має вузький спеціальний, а хочасти й специфічний характер, з хронікою військового життя, як це зроблено в першій книжці. Що-до хроніки, то її треба краще систематизувати, розширити і зокрема звернути пильну увагу на інформацію військової справи за кордоном, подаючи не тільки огляди сучасної війни, але й відомости про творчі моменти та помітніші явища військового будівництва різних держав. В звязку з цим слід докладно поставити на сторінках „Вістника“ і огляд закордонної військової літератури та преси.

Особливу ж увагу звернути треба на наукову частину журналу: вияснення військової справи, як і будівництво армії на твердих підвалинах, не може провадитись без допомоги науки та висновків дотеперішнього досвіду в цій справі. В першій книжці „Вістника“ наука військова заступлена мало, хоч редакція і запевняє, що вона вже „об'єднала в своїм складі досвідчених журнальних працівників“. Ото-ж будемо сподіватись, що ці „досвідчені працівники“ далі виступатимуть не з газетними замітками на сторінках „військово-наукового“ журналу, а з ширшими статтями, розвідками та монографіями по різних галузях многогранного військового життя та науки. Тільки в такому разі „Вістник“ Генерального Штабу придбає і симпатію і повагу серед цікавих до військової літератури і справи читачів і тільки тоді він в силі буде досягти тої відповідальної мети, яку ставить перед ним життя.

С. Петлюра.

492 „Кооперативна Зоря“. Часопис Української споживчої кооперації. Рік видання перший. Видає Дніпровський Союз Споживчих Товариств. Київ, число 1—5.

Українська споживча кооперація—вже не вигадка, а реальний факт. Маємо силу споживчих товариств, кілька десятків дрібнорайонних, один-два краєвих і, нарешті—всеукраїнський союз. Маємо вже й власний орган української споживчої кооперації—„Кооперативну Зорю“. Пятдесят років ждала Україна цього великого моменту і, нарешті, діждалася. Здійснюються мрії піонерів української споживчої кооперації—має-

мо українську споживчу кооперацію. І тепер вже можна, разом з автором статті „Всеукраїнський з'їзд споживчих союзів“ в 3—4 книжці „Кооп. Зорі“, сказати: „Наша споживча кооперація не вмере, не загине“.

Ми навмисне ждали, поки вийде кілька чисел нашого першого органу споживчої кооперації. Мусимо нині сказати, на підставі 5 чисел, що треба ще добре напружити сили, аби журнал був дійсним органом української споживчої кооперації. У нас велика сила завдань, ще більша сила роботи. Треба значить, виробити певний план роботи, треба економити свої сили. „Кооперативна Зоря“ мусить витіснити з України російські спеціальні часописи мусить знайти і нових читачів.

Аудиторія „Кооп. З.“ складатиметься, головним чином з селянської маси, але тут будуть і інтелігенти. Поки-що „Кооп. З.“ являється органом тільки для меншої частини аудиторії—для інтелігентних кооператорів і по мові і по змісту. Трудно, звичайно утворити орган, який-би задовольнив читачів і тих і других, але треба до цього стремити. Добре було б поруч з „Кооп. З.“ в її нинішньому вигляді,—видавати ще й популярний орган, але коли це важко зробити, то краще нехай „Кооп. З.“ буде органом не інтелігентським, а—„селянським“. Згадаймо, яка велика зараз потреба в популярній кооперативній українській літературі, згадаймо хоча-би про Подільські видання і стане ясно, що рядовому кооператорові треба як найшвидче дати духовну їжу, не відкладаючи цього на далі. От же нам здавалося-б, що, поруч з іменнями тих кооператорів, які пишуть в „Кооп. Зорі“, мусять з'явитись в ній імення і наших популяризаторів, як, наприклад—Волошиновського та Терниченка. Статті по теорії кооперації, подібні тим, що написані Волошиновським та видані „Двістром“ повинні з'явитись на сторінках „Кооп. Зорі“, коли немає для них спеціального популярного органу.

Але двох органів споживчої кооперації ми ще не маємо. Тому, очевидно, „Кооп. З.“ мусить задовольняти і потреби читача—інтелігента.

З самого початку я сказав в цій рецензії, що у нас є „сила споживчих т-в та де-кілька союзів“. Мені сором було це писати. Сором нам усім буде, коли ми не знатимемо свільки нас, яку ми маємо силу і наскільки наша кооперація міцна. От-же „Кооп. З.“ мусить добре поставити одділ кооперативної статистики. Треба притягти до цієї справи спеціалістів, треба не жалу-

вати грошей і—зросійщений Харківський або Одеський кооператор залюбки читатиме „Кооп. З.“; він навіть не зможе обійтися без неї, бо його не зможе задовольнити московський „Союзъ потребителѣй“.

Далі нам треба виробити і спопуляризувати нашу кооперативну ідеологію. В цій справі багато зробили кооперативні з'їзди, що відбулися цими днями у Києві: чимало, досі сліпих, кооператорів прозріли. Але коли-б повернувшись до своїх Харьковів та Одес, вони знов не посліпили. Треба підтримувати цих недужих. От-же „Кооп. З.“ мусять добре поставити ще один відділ—відділ історії української кооперації. Історія нашої кооперації значно цікавіша, глибша, ідейніша, ніж історія російської. Розвідки з минулого нашої кооперації дадуть надзвичайно користні наслідки.

Поки-що „Кооп. З.“ нічого не дала для рядового українського кооператора: популярних статей в п'яти тислях немає. „К. З.“ не дала нічого і по історії та статистиці. Але „Кооп. З.“ мусять справдити свою хорошу назву, вона повинна дати все, чого вимагає укр. кооперація. Ми маємо надію, що „Кооп. З.“ буде дійсним осередком української споживчої кооперації. В час добрий!

И. Пожарський.

X. Справочники.

493 *Е. Ванько.* Кишеньковий Російсько-Український правничий словник. Для адвокатів, суддів, нотаріів та урядовців. Вирази цивільного, кримінального та Адміністративного права. Нотаріальні вирази. Канцелярські речення. Політичні вирази. Київ. 1918 р. Стор. 16 in 16°. Ціна 1 карб.

Дуже велика назва, а надто мала книжечка. Нічого нового в ній проти того, що можна було найти в I-му виданні такого ж словника Полтавського Правничого Товариства, майже нема, тільки лексичного матеріалу рівно вдвоє менше. Новим, порівнюючи із згаданим словником Правничого Товариства, являється розподілення матеріалу по відділах цивільного, кримінального, нотаріального права та инш. При дуже малій кількості слів в кожному відділі це зовсім зайва і непотрібна річ, бо инше слово доводиться шукати по всіх відділах.—

Зовнішній вигляд мало не точна копія словника Правничого Т-ва, особливо що-до розміру видання та до набору заголовка. Одно тільки зовсім нове—це занадто висока ціна: 36 сторінок словника Правничого То-

вариства коштують теж не мало: 90 коп., а 16 таких же сторінок словника Ванько коштують 1 карб.! Такої високої ціни не може оправдати навіть хитра нумерація сторінок книжки, коли на кожній сторінці стоїть аж два числа і замість фактичних 16 нараховано аж 32 сторінки (колонки).

Буде дуже шкода, коли хтось помилково прийме цей словник за словник Полтавського Правничого Т-ва.

П. Синицький.

XI. Поезії.

494 *Александр С. Пушкин.* Драматичні твори в перекладі, з передмовою та поясненнями Д-ра Івана Франка. Львів, 1917 року. Всесвітня бібліотека № 46. Ст. in 16. XXXVII+246. Ціна 3 корони.

Пушкину пощастило в нашому письменстві тим, що за переклад його творів—хоч не всіх, а тільки драматичних—взявся такий великий талан, як Іван Франко. Хоч і в цьому перекладі, як і в своїх власних оригінальних творах Франко не скрізь дає закінчену обробку, так що можна було-б бажати, щоб автор додав ще „останній удар свого художнього різця“ і обробив ті місця, що не відповідають художній силі оригіналу, але взагалі треба сказати, що переклад Франка має велику вартість: дух оригіналу, сила виразу, краса і склад вірша—все, можна сказати сміло, передано Франком доброю українською мовою. Ось перед вами встає спокійна постать Пімена літописця:

Іще один, останній, переказ.....

...Колись якийсь чернець трудолюбивий
Знаєде моє безіменне писане,
Засвітить лампу, як і я свічу,
І пил віків обтрусить із карток,
Правдиві повісті він перепише,
Аби потомки православних знали
Минулі дії краю рідного,
Своїх царів великих споминали
За праці їх, за славу та добро,
А за гріхи, за темні їх діла,
Спасителя покійно умоляли. (Борис Годунов).

А ось перед вами засмучений вбивця-царь, який не має собі покою і нарікає на невдячність народу:

Ось найвищу власть
Я осягнув і шестий уже рік
Паную супокійно, та в душі
Немає в мене щастя.....

Гарно перекладено і всю сцену „Коршма на Литовській границі“. Всі гумористич-

ні речі монахів передано Франком дуже дотепно й художньо. Але особливої краси досягає Франко в „Сцені у фонтана“, котру він називає „найкращою списаною справді з гідним подиву майстерством“. Тут Франко знайшов в українській мові всі ті риси, що були йому потрібні й для того, щоб передати сухі, жорсткі речі Марини, і ніжні любовні слова самозванця, повні глибокого захоплення своїм почуттям.

Біжать години, час мій дорогий,
Тобі я назначала тут зустрічу
Не з тим, аби промови слухати ніжни
Коханця. Слів не треба тут. Я вірю,
Що любиш ти. Та слухай, зважилась
Я сполучити з долею твоею
Бурливою й зовсім непевною
Й свою судьбу...

Але особливої краси, на мою думку, досягає Франко в перекладі „Дон-Жуана“ і це зовсім зрозуміло, бо в цій драмі є багато лірики, а Франко, перш усього, був великим ліричним поетом. Такі місця з його перекладу, як:

Мені—молиться з вами, Донно Анно?
Не гідний я такої почеси,
І не посмію скверними устами
Святу молитву вашу повторяти.
Я тільки здалека, з побожністю
Гляджу на вас, як похилившись тихо,
Ви чорні кучері на білий мармур
Розсиплете, й здається, що таємно
На сю гробницю ангел прилетів,
Тоді в тривожнім серці не знаходжу
Я молитов...

Такі місця можуть бути названі класичними і тут перекладач майже досягає височини самого творця.

Правда, є в цьому перекладі Франка, як ми вже казали, й не досить вдатні місця, але їх небагато. Негарно сказано в промові Бориса до Патріарха і бояр—„Душа моя ось гола перед вами“. В бесіді Шуйського з Борисом, коли Шуйському доводиться виправдовуватися перед царем, бережучи свою голову, не виразно передана та влєслива, хитра річ, котрою він хоче заспокоїти царя і одхилити від себе кару.

„Конечно, царь, сильна твоя держава“, так починає здалека свою промову Шуйський у Пушкіна. Франко ж цю річ Шуйського, де всяке слово гаразд продумане, передає так:

„Міркую (?) царю, що твоя держава
міцна“ і т. д.

Не можна погодитись і з тим, що деякі заголовки в драмі Пушкіна, до котрих

уже звикли всі читачі і які з'являються неначе уже признаними самою історією, Франко перероблює на свій кшталт; назви: „Красна площа“, „Ограда монастирська“ треба лишити і в перекладі, а не передавати їх — Червона площа, Монастирський огород.

До перекладу творів Пушкіна Франко додав і його життєпис, з короткими розвідками про кожний твір його. Життєпис Пушкіна Франко навів, користуючись, головним чином, статтею проф. Кіриччинова, уміщеною в Енциклопедичному словарі Брокгауза і Ефрона т. XXV. Цей життєпис написаний дуже загально і не дає виразної характеристики великого поета. Мало тем дають і ті окремі статті, що приложені до кожного твору особно. Крім того, в них зустрічаються деякі помилки. В статті про Бориса Годунова дається переказ по Карамзину тих історичних подій, які стали за основу для драми Пушкіна. В коротенькому досліді, доданому до скупого рицаря, Франко дійсно думає що Пушкін творючи свого скупого рицаря користувався англійською трагедією Ченстока (стор. 150), тоді як відомо, що такої трагедії і такого письменника зовсім немає в англійській літературі. Пушкін, називаючи скупого рицаря сценами з англійської драми Ченстока, просто містифікував російську публіку, аби вона не чіплялась до нього, бо саме тоді, коли Пушкін видавав в світ свого скупого рицаря між ним і російським громадянством та російською критикою були ворожі відносини. Не можна погодитись з д. Франком і в тому, що „Бенкет у часі чуми“ не визначається такою „оригінальністю та глибиною помислу, як інші визначні твори“ Пушкіна (216). Це також величаво глибока по замислові драматична пьеса, які ті інші, які вихваляє Франко. Основна її ідея—це бунтарство з відчаю людей проти моралі, але, як докладно показує Пушкін, це бунтарство не має в законах людської природи ніякої підвалини і чоловік повинен скоритись вищому моральному законові. І ця ідея переведена у Пушкіна в дивних художніх образах, так що моральний зміст пьеси сам собою, без всякої вказівки автора, витікає з драми.

В своїй статті до „Русалки“ Франко правдиво вказує на те—і це ще й досі не було відзначено критикою — що „проба Пушкіна поетичного зображення української природи та українського престолюддя не була зовсім удачна. Його малюнок нагадує більш великоруського колдука, ніж українського мелника, тай у зображеню його

дочки бачимо більше інтелігентну росіянку ніж українську дівчину. Так само свobodно та мало - відповідно до української дійсности змальований у Пушкіна князь, а особливо ті дарунки, які він на прощані дає зведеній ним дочці мелника. В російськiм оригіналі сей уступ іще більше разить неточністю побутових подробиць, бо князь надіває сільській дівчині на голову „повязку“, очевидно, металеву діядему, насажену дорогими камінцями, та дає їй на шию перлове ожерелле, якого ніяка українська дівчина не стала би носити. Так само мішок із червінцями, який дає князь для мелника, нагадує радше той шабляновий мішок із червінцями, який у давніх еспанських та французьких драмах дають багаті рицарі та барони своїм слугам або бідним прощанкам, ніж звичайні дарунки, які українські пани давали своїм підданам“ (246).

Взагалі треба сказати, що статті, додані Франком до його перекладу драматичних творів Пушкіна, не мають особливої цінності: це на скору руку написані замітки. Але не в цих статтях вага тої книжки, яка містить в собі переклади драматичних творів Пушкіна: вага її в цих самих перекладах. Як ще до цього додати, що в життєписові Пушкіна Франко дає чимало перекладів ліричних пьєс Пушкіна, зроблених в більшості дуже порядно, то вся вартість цієї книжки для нас буде зовсім ясна: вона повинна бути цікавою книгою для всякого українця, який схоче на своїй мові познайомитись з великим російським поетом.

М. Марковський.

495 *Петро Тенянка. До раю злotosяйного. Поезії т. I. Черкаси, 1917 р. Стор. 158. Ціна 2 карб.*

З усіх більших збірок поезій, що за останні місяці вийшли друком, збірка д. П. Тенянка одна з найменш інтересних.

У автора, правда, єсть де-що з того, чого бракує инді українським поетам — у нього є елементарне знання мови, його вірш ллється доволі легко, але ні одного яскравого виразу, ні одного свіжого образу, ні одного *власного* настрою ви у нього не знайдете. Слiве кожний рядок його є заповичення з якогось иншого поета.

На стор. 5 ви читаете:

Образ мій—життя потоку,
а душа—огонь пророка.

У шуканні,
в пориванні
я—бентежний,
необмежний,
як палкий ідеаліст—

і зразу ж пізнаєте ритм Чупринки. Перегорнете сторінку далі, і там подибуєте такі фрази: „а люде злі без жалю кидають камінням“... „ні не кажіть, що край мій рідний—каплиці, труни і хрести“. Ви виразно відчуваєте Олеся. Трохи рідше можна знайти щось в душі Вороного; в двох-трьох уступах (стор. 31—32, 152), здається, одбився вплив Філянського.

Коли проаналізувати докладно всю збірку, то кожний вірш знайде свій прототип десь на стороні—і збірник зостанеться без фізіономії: в книзі Тенянка є механічне поєднання Олеся і Чупринки, Тенянка-ж в ній, власне, нема.

Автор ніде не виходить за традиційні межі другорядної, провінціальної лірики. Нових тем, по-за Чупринкою і Олесем, він не зна і не бачить. І навіть з чужих поетів в додатку до свого збірника, він перекладає речі мало інтересні — один вірш Надсона і один вірш Петефі (з російського, очевидно, перекладу).

Українській поезії треба багато учитися, але учитись їй треба не в Надсона, і не в другорядних російських перекладачів, а в великих майстрів слова, поетів античності, новоевропейських класиків. І засвоювати їх треба з оригіналів, а не з російських перекладів.

З інших дефектів книжки варт зазначити певну невиразність епітетів, велику перевагу дієсловних рим (напр. поезія на стор. 55—56), подекуди—прикрі прозаїзми.

Найслабшими віршами являються усі наслідування Чупринки, „Сон чи дійсність казкова?“, і особливо оце незграбне:

Згадати нам минуле треба?
вертався я з дороги,
привозив зорі, зняті з неба
і клав тобі під ноги.

Д. Тенянка помилився. В його поезії „зір, знятих з неба“ — нема. Взагалі—нічого ріжнотоманітного, барвистого, сміливого, небуденного.

Мик. Зеров.

496 *Олекса Сятогогор. Поеми. Видавництво „Шлях“. № 14. Стор. 15, ціна 55 коп. Київ. 1918 р.*

Ця невеличка брошура з'явилася в продажу як одбитка з журналу „Шлях“. Складається вона з двох прозою писаних поем і двох поезій (так само прозових).

Як поеми, так і обидві дрібніші річі вражіння справляють надзвичайно сумне: банальні сюжети, утерті образи і разом з тим урочистий тон, закручені фрази і повна нездатність висловити по людські найелементарнішу думку. От, наприклад, поема „Мій шлях“. Уступ перший: автор сидить, очевидно, у себе в хаті, дивиться, як „за

завісою утворюють свої моти вільні птиці" і як „у ноч загорається в небі сузір'я Хреста". Йому сумно: „болюча туга" „зачіпає *вартові струни*" його душі і, щоб розігнати оту свою тугу, він іде „до садів своєї білої нареченої" (уступ 2-й). До „обителі" нареченої наш поет наближається, звичайно, з серцем, що б'ється „від швидкості зустрічі", як „міфичний Одисей" (уст. III). Але приходять він занадто пізно. „Я не міг, як Одисей, розігнати женихів,—се було ні до чого"... „Моя Пенелопа зробилась повією... Імення її, таке чисте і згучне колись, тепер тріпалось, як „брудна онуча"... Уступи IV і V розповідають про драму, яку довелося авторові пережити і внутрішнє переродження його після страшної кризи. „Божевілле розчинилось переді мною, мов смертельне провалля. Але моє кришке тіло видержало. *Мій тугий і в'язкий дух не розірвався, не допнув*. Одним раннім ранком, коли хвилі степу були особливо давінкі і стрункі, ... я зрозумів, що від цього часу я космічний мандрівець"... І от ця певність і відроджує нашого поета, надихає його вірою, підкрепляє його дух після пережитої драми.

Наведених цитат, здається, досить, щоб оцінити психологічну і формальну цінність поем д. Святогора. Несмак, сумбур і претензії незвичайні.

М. Зеров.

XII. Театр і пьеси.

497 *Леся Українка*. Бояриня. Драматична поема. Українське видавництво у Катеринославі № 31. 1918 року. 48 стор. Ціна 1 карб.

Мова, звичаї, побут народній, світогляд і т. д. інші на Україні, ніж в Московщині, хоч Україна з Москвою більш 200 років жила спільним державним життям. В старовину, коли Москва не виглядала ще на захід в прорубане вікно, а на Україні мало знали москалів, різниця національна й культурна двох народів раз-у-раз виразно позначалася в кожному принагідному випадкові, боляче вражаючи тих, кому доводилося на себе першими приймати нестоїчі милостивої московської опіки. Прекрасну драматичну ілюстрацію до того дала нам Леся Українка в своїй „Боярині".

Козачка Оксана пішла заміж в Московщину за Степана, українця зроду, що коло Московського царя дослужився до боярина. Терем з його неволею для жінки, московські сарафани, уїдливе глузування навколо: „черкашенки! хохлушки!". Невільно ні заспівати ні на вигоні з подругами погуляти, бо „боярині" те, мовляв, не личить, — ні листа широго з краю рідного прочитати. Москва пильно стежить за Україною. І Оксана затужила, думками линула туди, де „місяць у батьковім садочку може яснійш світять, ніж тут сонце", туди, де Дорощенко за волю з ворогом бився, де „змагання велось за життя там на Україні". Туга

вялить серце, підточує кволе здоров'я. Справжня трагедія настає, коли Оксана почувала, що її любий Степан про Україну думки такі має, як і царь, якому він служить.

Степан: Вже тепера на Україні утихомирилося.

Оксана (гостро) Як ти кажеш?

Утихомирилось? Зломилась воля,

Україна лягла Москві під ноги,

Се мир по твоєму—ота руїна?

Отак і я утихомирюсь хутко в труні.

і далі:

...я дивую, ти з яким лицем

збираєшся з'явитись на Україні!

Сидів-сидів у запічку московським,

поки лилася кров, поки змагання

велось за життя там, на Україні,—

тепер, як „втихомирилось", ти їдеш

того ясного сонця заживати,

що не достали руки загребуші,

та гаєм недопаленим втішатись.

На пожарині хочеш подивитись,

чи там широко розлилися ріки

від сліз та крові?...

Такі слова вихопилися від обуреного люблячого серця! Аж надто воно наболіло.

Пьесу, написано літературно, в мягких, лагідних тонах і вона при читанню утворює настрій; але коли цю драматичну поему взяти для театру, то у виставі, здається мені, буде почуватися брак сценічного руху.

В. Страшкевич.

498 *Олелько Островський*. Нірвана. Пьеса на 5 дій і 6 одній. В-во „Вільна думка" ч. 5. Золотоноша, 1918. Стор. 87. Ц. 1 к. 50 карб.

В ч. 9 „Книгаря" вже дано характеристику драм д. Олелька Островського (рец. Л. М. Старицької-Черняхівської, № 427—428) і це дозволяє нам не зупинятись довго на зазначеній вище його пьесі з сучасного інтелігентського життя. Бажання дати ефектні сцени і штучність ситуацій з одного боку, відсутність головної ідеї та блідність і психологічна неправдоподібність образів— з другого — головні прикмети цього твору. Такі сцени, як, напр., сцена підпоювання доктором своєї пацієнтки і потім згвалтування її, або сцена розпачу закоханого Олеся, який висловлює свої почуття такими виразами, як: „Ах, дурний я! Ах, божевільний! Я боюсь, що мій розум стеряється... Як вгамувати те обурення і потяг до помсти, що клеботить у моїх грудях?"... і т. д. (ст. 63), придумано лише для утворення сумного ефекту в стилі затасканої бутафо-

рії „драм з співами“ давно минулих часів. Матеріал для цього зате підбрано з „сучасного“—на зразок романів Арцибашева. Так, напр., головний герой палко закоханий в одну дівчину, одночасно живе з чужою утриманкою, не соромиться вимагати гроші у старої розпутної жінки, своєї бувшої коханої, і разом з тим залицяється до її дочки-дівчинки. Подібними ж рисами змальовано і інших героїв, які нагадують не живих людей, а розмовляючих між собою, з наказу автора, манекенів. Всі „вражаючі“ місця не вражають, а тільки підкреслюють внутрішню порожнечу твору, після знайомства з яким застається лише неприємне почуття досади від безсиливих потуг і претензійних домагань заклопотаного автора.

Ол. Кисіль.

XIII. Релігія та церква.

499 „До нашого духовенства“ заклик „Гуртка Волинських священників“. м. Житомир, (1917 р.), стор. 37, ціна 30 к.

Ця книжечка з'явилась на книжковому ринку ще наприкінці минулого (1917) року. Одже її інтерес не минув і для сьогоднішнього дня.

Тепер, коли з більшою-меншою певністю вже можна передбачати, якими сталими здобутками скінчиться революція на Україні в галузях життя соціально-політичній та культурно-економічній, коли, далі, необхідно підрахувати за допомогою яких певних культурних сил доведеться ці революційні здобутки затвердити та заглибити в житті народнім та довести їх до ясної свідомості народу, щоб закласти тверді підвалини для дальшого поступу народнього, — всякий заклик до позитивної культурної праці, подібний до вищезазначеного, повинен звертати на себе пильну увагу громадянства та відігравати в житті нашим немалу роль... Бо заклик „гуртка“ висовує на перший план дійсно ґрунтовні культурно-просвітні завдання моменту, на які серед гарячої політичної боротьби партійної майже зовсім не зверталось ніякої уваги, і кличе до єднання те коло інтелігентно-культурних діячів сучасної України, на яке до-цього часу подивлялись косо, хоч, може, це було й не зовсім справедливо. Поки що, можна з певністю зазначити, що поміж культурними діячами, для праці яких саме наступив час, наше православне духовенство українське, особливо сільське, повинно буде зайняти досить почесне й дуже відповідальне місце, хто б що не думав і

не говорив... Бо наше духовенство українське й до цієї пори було тим теплим та захищеним гніздом, звідкіля походила більшість української інтелігенції народньої: не дурно і серед сучасних діячів українських так багато „поповичів“ та „дяковичів“... Через те чим швидче православне духовенство наше відчужує вагу для себе сучасного історичного моменту, необхідність стати поперед свого народу в справі його культурно-духового відродження, тим буде краще і для народу, і для самого духовенства. Прискоренню цього відчуження, цього національного самовизначення нашого духовенства й послуговує заклик „Гуртка Волинських священників“, і в цьому його цікавість і значіння.

Заклик містить в собі 8 розділів. Перший розділ присвячено вивченню того, яке неминує значіння має релігія в житті народнім взагалі, а православна християнська релігія та православне духовенство в житті народу українського зокрема.—В другому та третьому розділі вирішується питання про національну релігію українців. Для Галичини за таку релігію вважається унія, а для російської України—православна східна віра християнська.—В четвертому розділі перелічено ті риси та відміни, яких набуло церковно-релігійне життя народу українського під впливом його влачі національної, його здібностей та оточуючої природи.—Тут говориться й про знищуючі наслідки русифікації для Української церкви. — П'ятий розділ містить короткий нарис того, як відбилося в минулім „православ'є українське“, оживлене вільним і повним життям народнім, на різних галузях цього життя до письменства богословського включно. — Шостий розділ розповідає, що сталося з нашим духовенством українським в його побуті та відносинах до народу під впливом русифікації.—Наприкінці, сьомий та останній розділ присвячені програмі відродження церкви української та духовенства. Цей програм обмірковано добре й докладно й без зайвих непотрібних порушень сталою церковно-релігійною побуту народнього.

Заклик складено з щирим почуттям, з великим довірям до сил нашого духовенства, досить докладно й об'єктивно. Є тільки одне, на наш погляд, помилкове твердження, що не відповідає ані правді історичній, ані оглядності тактичній. Через що, по нашому, до заклику повинно бути додано ось яке *corrigendum*. Авторі закликають за національну віру Галичини уніятство, котре наче-б то стало для наших за-

кордонних братів українців „близьким, милим“ та звичайним... Але нам довелося недавно познайомитися з двома документами уніятського походження, які дають нам право відкинути це твердження... Ми маємо на увазі два „Пастирських Послання“ Станиславівського уніятського біскупа Григорія Хамишина від 2-го лютого та від 25 березня 1916 року, де п.-о. Хамишин просто й одверто визнає, що вікова діяльність уніятського духовенства серед галицьких українців зосталась без всяких наслідків, бо галичане й досі є такі ж православні, якими були й до унії. Ці щирі признання уніятського біскупа свого часу зробили серед керуючих уніятських кол величезне враження.

Як би там не було, але з цього признання біскупа Хамишина витікає, що визнавати за національну віру для Галичини унію цілком безперечно, навряд чи можливо. А, між иншим, це твердження необережне може послужити зайвою хоч і краплею, карткою в руках прихильників єднання церкви української з патріархом московським в їх агітації проти церковної автокефалії української...

Взагалі ж ми жичимо закликіві „Гуртка волинських священників“ поширення поміж громадянством та духовенством, але дуже бажали б бачити внесення в заклик вищезазначений коректив.

Священик Олександр Ходзицький.

Видавнича хроніка.

● Т-во „Час“ у Києві прийняло до друку історичну повість *М. Старницького*—„Облога Буші“, *Л. Ріделя*—„Зачароване коло“, *Л. Байкова* „Підготовка народу і війська до захисту батьківщини“, *Г. Бічер-Стоу*—„Томова хатка“ (скорочений переказ *О. Діхтяря* „для молодшого віку“).

● Воно ж в близькому часі приступає до видання повного Кобзаря Т. Шевченка в новій редакції.

● Те-ж товариство видає забавку для дітей під заголовком: „Цікава дитяча забавка—лото українських загадок“—склав учитель *Олекса Діхтярь*.

● Вид. „Криниця“ у Києві друкує такі книжки: *Коцюбинський*. Твори, том V; *Д. Лондон*: Залізниця п'ята; *Ромі*: Боротьба за огонь; *Кіплінг*: Казки; *Дікенс*: 1) Давид Коферфильд, 2) Олівер Твіст; *Оскар Уальд*: Портрет Доріана Грея; його-ж: казки; *Гастон Леру*: Дружина сонця; *Улицький*: Методичний задачник, рік 1-ий (для почат. шкіл і підготовч. класів шкіл середн.); *Іваненко*: Задачник (дробі); *Гр.—Наш*: Історія України (для вищих початк. шкіл).

● Видавниче Т-во „Друнарь“ у Києві виготовляє до друку й друкує серію шкільних підручників для початкових, вищих початкових та середніх шкіл. На біжучий шкільний сезон 1918/19 року мають бути готовими: *Антонович*: Історія Старого й Нового Завіту для початкових шкіл з 20 малюнками. Частина малюнків заказана в Лейпцигу. *Білоусенко*: Читанка ч. I, II, III. — *Його-ж*: Історична хрестоматія для середніх шкіл. *Басараб*. Задачник для початкових шкіл ч. II. *Голоскевич*, Правописний словничок, четверте видання з наголосами й з короткими правилами граматики. *Русова*: Початкова географія під редакцією географічної комісії Т-ва Шкільної Освіти. Окрім підручників Т-во закінчило друкувати перший том повного зібрання творів *Лесі Українки*.

● Те-ж Т-во друкує велику працю *д. Шероцького* „Історія українського мистецтва“ в двох томах з 250 ілюстраціями.

● Вид. „Вернигора“ у Києві в близькому часі випускає з друку 1, 2, 3 десятків пісень *Лисенка*.

● Видавничий відділ Дніпровського Союзу Сп. Т-в друкує одривний календарь (щоденник) на 1919 рік; готується до друку календарі: настольний, кишеньковий, записна книжка кооператора і календарь-книжечка „Товариш“.

● Вид. Череповського у Києві в близькому часі випускає з друку Орфографічний Словник (порадник української мови) *І. Огієнка* і російсько-український словник *В. Н. Сильченка* під ред. *Ів. Огієнка*.

● Нова газета. Незабаром Міністерство Праці має видавати газету „Вістник Міністерства Праці“.

● Видавництво „Грунт“, що недавно заснувалось у Києві, розпочало видання „Універсальної бібліотеки“. Поки що випущено на продаж три числа; друкуються такі книжки: *Оскар Уальд*—*Соловейко й Троянда*; *Рабіндранат Тагор*—*Місяшний серп*; *Моріс Метерлінк*—*Непроханий гість*; *Август Стрінберг*—Тільки початок.

● Видавництво „Книгозбірня“ у Києві віддало до друку такі книжки: *Л. Яновської* Серія драматичних творів (в окремих книжках): 1) Повернувся із Сібіру; 2) Серденьку золотому від серденька щирого; 3) Огненний змії; 4) На зелений клин; 5) *Noli me tangere*; 6) Людське щастя; 7) В Передрозвітному тумані; 8) Олена; 9) Давид Ньїда. 10) *Януша Корчак* (переклад з польської мови) *Слава* (оповідання для дітей); 11) *В. Гауффа*—Історія молодого англієця (переклад із німецької мови), 12) *Ебнер-Ешенбах*—Мати (з німецької м.), 13) *Ебнер-Ешенбах*—Крамбамбулі (пер. з німецької мови), 14) *Томпсон-Сетон*—Син вільного степу (переробка з англійського), 15) *К. Макушинський*—Дуже чудна казка про царівну Марусю (перекл. з польської мови).

● Проф. *Є. Тимченко* приступає до друку 2-го видання свого рос.-укр. словника цілком переробленого і значно поповненого. Словник матиме що найменше 50 аркушів друку.

● „Бібліотека кооператора“. Друкуються й незабаром будуть у продажу такі нові видання серії „Бібліотека кооператора“: *III. Жид*. Кооперація, як економічний програм. *Кооперативний календарь на 1918 р.* (книжка) „Товариш“. *Збірник практичних вказівок* організаторам та керівникам Споживчих Товариств. *Є. Єгоров*. Рахівництво в Сільських Споживчих Товариствах. *К. Темітов*. Організація торгівлі в споживчих товариствах. *М. Туган-Барановський*. Економічна й соціальна природа кооперації.

● В м. Одесі друкується і незабаром вийде „Український Канцелярський Письмовник“ Юр. Стрижавського.

● Видавництво „Історична белетристика“ друкує такі історичні повісті і оповідання Ол. Островського: 1) Полковник Іван Богун, 2) Жовті Води, 3) Лебедивський кат (1708 р.), 4) Руйнування Чортомлицької Січі (1709 р.), Полтава, 5) Данило Нечай, 6) Атакування Нової Січі, 7) Петрик, 8) Книга смутку і жалоби (1914—1916 р.р.).

● Г. Коваленко (Гетьманець) друкує свою брошуру „Славний лицарь, козак—князь Дмитро Вишневецький“.

● Товариство „Центральна експедиція українського друку“ збирає матеріали для нового інформаційного видання під назвою „Генеральний адресарь по справам українського друку“. Запрошують всі Українські видавництва, книгарні, книгозбірні, друкарні, Т-ва „Просвіта“, редакції всіх українських часописів, газетні кіоски та взагалі всі підприємства і приватних осіб, зацікавлених в поширенні і розповсюдженні Українського друкованого слова, надсилати свої адреси і справоздання для безплатного вміщення у виданні. До адресаря буде прилучено список нових книжок всіх видавництв; крім цього, щомісячно видаватимуться додаткові до нього інформації. Матеріали просять надсилати по адресі: Київ, Хрещатик, 39. Контора Центр. Експедиц. Україн. Друку.

● Видавництво Полтавської Спілки Споживчих Товариств в близькому часі випускає на продаж такі книжки: 1. *Кониський*—Оповідання ч. 1 (Спокуслива нива. Дід Євмен і вірші). 2. *Кротівницький*—По ревизії. 3. *Ного-ж*—Помирилися. 4. *Котляревський*—Наташка Полтавка. 5. *Куліш*—Чорна рада. 6. *Мордовець*—Дзвонарь. Старці. 7. *Барвінок* *Ганна*—Оповідання (Лихо не без добра. Вірна пара. Хатне лихо. Перемогла). 8. *Б. Грінченко*—Веселий оповідач. 9. *Вовчок Марко*—Оповідання (Інститутка. Козачка. Дев'ять братів і десята сестриця Галя). 10. *М. Загірня*—Чередник та дівчина. 11. *Мирний П.*—Товариші (оповід.). 12. *Черкасенко*—Оповідання (Побачіння. Великодня ніч. Весела людина. Сашкин кінець). 13. *Кобринська*—Виборець. 14. *Квітка-Оснот'яненко*—Козирь дівка. Перекоти поле.

Літературне життя.

(Звістки та чутки).

◁▷ На засіданні історико-філологічного факультету в університеті Св. Володимира присуджено золоту медаль *Євг. Мих. Марковському* за критико-бібліографічний розслід про вертепну драму в Росії. Є. М. Марковський, між иншим, знайшов новий текст відомого Сокиринського вертепу, котрого було видруковано Галаганом в „Кіевской Старині“, але не цілком і не точно. Працю д. Марковського призначено до друку в „Универс. Извѣстіях“.

◁▷ Бібліотечно-архівний відділ Міністерства Народної Освіти укладає книжний фонд української національної бібліотеки і звертається в зв'язку з тим до власників книжних збірок, які хотіли би продати свої бібліотеки, з пропозицією надсилати повідомлення про це до Бібліотечної

Секції Відділу з зазначенням характеру книжної збірки і її складу в головних рисах.

◁▷ Проф. І. Огієнко склав курс граматики середньої школи.

◁▷ Правничий словник, який має видавати міністерство судових справ, під ред. проф. Є. Тимченка і юридичної комісії міністерства, цілком закінчено і він незабаром піде в друк.

◁▷ Т-во „Час“ у Києві готує матеріали для Словника Українських Письменників.

◁▷ Письменник С. Петлюра закінчив свої літературні етюди під назвою „Незабутні“, що складаються з характеристик творчості Т. Шевченка, Ів. Карпенка-Карого, Ів. Франка, М. Коцюбинського, К. Міхальчука, М. Лисенка.

◁▷ Т-во „Друкарь“ розпочинає видання великого двохмісячного історичного часопису „Наше Минуте“ під ред. П. Зайцева. Кожна книжка матиме біля 10—15 арк. друку. Обкладинка роботи відомого маляра Нарбута.

◁▷ Письменник К. Широцький складає словник термінів (з поясненнями), що уживаються в мистецтві.

◁▷ Полтавське видавництво Споживчих Товариств, розпочавши видання серії лекцій для народнього Університету, одержало для видання лекції *Олекс. Діхтяря* під заголовками: 1) „Про І. Котляревського та його літературну творчість“. 2) „Т. Шевченко, біографічні згадки та його літературна творчість“. 3) „Історія в піснях та думках“ (про історичні пісні, думи та кобзарів).

◁▷ С. Паночіні (по замовленню Т-ва „Час“) перекладає на українську мову книгу Ж. Верна „80 тисяч верст під водою“.

◁▷ Виготовлені до друку такі переклади: Г. Гейне, 1 том поезій (пер. Дм. Загула); Генріх Ібсен, Повний збірник творів (перекл. М. Голубця); Ного-ж. Пеер-Гінт. Ці речі має прийняти до друку видавництво „Серп і Молот“.

◁▷ Професор військових наук Позницький готує до друку на українській мові: 1) „Військово-очемірна топографія“ (планування), 2) „Перспективна кронірівка“ (прийоми), 3) „Військові розвідки“ й 4) „Російсько-Український словник фахових військових термінів“ (вираз).

◁▷ Навчителем топографії й аерофотограметрії в інструкторській школі старшин закінчується підручник по аерофотограметрії. Підручник складено по найпростішій системі й має в собі велике число аерознімків, рисунків, мап і планів. Підручник розбито на три частини: 1) розшифровку аерознімків і переложення їх у план, 2) пояснення аерофотографії в технічній і тактичній відношеннях і 3) картографічний матеріал.

На відставі закону 20 березня 1911 року передруки з „Книгаря“, без означення джерела, заборонено.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

Нові видання, надіслані до редакції „Книгаря“.

666 **Абуказемові капці.** Арабська казка І. Франка. Київ. Вид. „Волошки“, 1918 р. Ст. 32, ц. 4 р.

Баран, М.—Професійні робітничі союзи. Вид. „Робітничої Газети“. Київ. 1918 р. Ст. 30, ц. 80 коп.

Басараб, П.—Задачник до початкового курсу арифметики. Ч. I. Під ред. математ. комісії „Товариства Шкільної Освіти“. Київ. 1918 р. Вид. Т-во „Друкарь“. Ст. 128, ц. 2 карб.

Бертран, Л.—Що повинен знати кожний споживач (шість лекцій по кооперації). Вид. Двіпр. Союзу Споживчих Тов-в. Київ. 1918 р. Ст. 15, ц. 35 коп.

670 **Його-ж.**—Кооперація і соціалізм. Вид. Двіпр. Союзу Споживчих Т-в. Київ. 1918 р. Ст. 11, ц. 30 коп.

Біду собі купила (для мішаного хору). Муз. О. Кошиця. Вид. „Кривниця“ у Києві. Муз. бібліотека № 5, ц. 70 к.

Бондар, В.—Московська пегля. Вид. Т-ва „Рух“. М. Вовча на Харківщині. 1918 р. Ст. 13, ц. 50 коп.

Бухановський, Л.—Філансова і економічна політика і кооперація. Вид. „Роб. Газ.“ Київ. 1918 р. Ст. 8, ц. 40 коп.

Ванько, Е.—Кишеневський російсько-український правничий словник. Київ, 1918 р. Ст. 16, ц. 1 карб.

675 **Засильченко, С.**—Драматичні твори. Київ. 1918 р. Вид. „Кривниця“. Ст. 172 ц. 2 р. 50 к.

Його-ж.—В холодку (малюнок на 1 дію). Вид. т-во „Кривниця“ у Києві. 1918 р. Ст. 33, ціна 40 коп.

Його ж.—Зіля Королевця (етюд на 1 дію). Вид. т-во „Кривниця“ у Києві. 1918 р. Ст. 24, ц. 40 коп.

Весняна ніч. Слова Н. Кибальчик. Муз. В. Борецького. Т-во „Кривниця“ у Києві. Музична бібліотека № 11. Ст. 5, ц. 70 коп.

Гаршин, В.—Чотирі дні. Перекл. В. Старого. Вид. Т-ва „Час“ у Києві. Серія девята, ч. 81. 1918 р. Ст. 20, ц. 25 коп.

680 **Гетьманець, Гр.**—Українізація чи дискредитація? Ст. 16, ц. 35 к. Київ. 1918 р.

Його ж.—Поетъ народолюбець. (Життя та діла Павла Грабовського). Вид. „Українська Школа“. „Біографічна Бібліотека“. Київ. 1918 р. Ст. 31, ц. 50 коп.

Глібов, А.—Байки. З додатком збірки поезій відомих українських письмен.—**Рідні Пісні.** Вид. Коопер. Т-ва „Українська Книгарня“ в Херсоні. 1918 р. Ст. 154, ц. 1 карб. 25 к.

Його-ж.—Байки. Вид. т-ва „Друкарь“. Київ. 1918 р. Ст. 132. Ц. в палтурках 1 р. 50 к.

Гоголь, М.—Загублена гамота. Пер. Г. Барини льського, м. Бариншполе. 1918 р. Ст. 15, ц. 45 коп.

685 **Голоскевич, Г.**—Український правничий словничок з короткими правилами правопису Вид. третє. Вид. т-во „Друкарь“. Київ. 1918 р. Ст. 192. Ціна в палтурках 1 р. 50 коп.

Грановський, О.—Зразки й форми ділових паперів та торгових листів. Вид. Т-во „Самоосвіта“. 1918 р. Ст. 32, ц. 1 карб. 20 к.

Грушевський, Ол., проф.—З етнографічних студій Ів. Франка. Вид. „Шлях“. Київ. 1918 р. Ст. 7, ц. 25 к.

Гуссов, В. Українська літературна мова, її відношення до народньої, сучасний стан і будучина. Кременчук, 1918 р. Вид. Кременчуцького Т-ва „Просвіта“. Ст. 38, ц. 1 карб.

Дарунок дітям.—Ілюстровані казки К. Макушинського і О. Уальда в перекладі С. Крипач. Вид. Спілка „Книгозбірня“. Київ. 1918 р. Ст. 30, ц. 1 карб. 45 к.

690 **Доманицький, В.**—Життя Тараса Шевченка. Вид. кооперат. Т-ва „Українська Книгарня“ у Херсоні. № 2. 1918 р. Ст. 16 in 8, ц. 60 к.

Донцов, Д.—Міжнародне положення України і Росія. Вид. „Робітничої Книгарні“. № 1. Київ. 1918 р. Ст. 24, ц. 1 р. 25 к.

Дорошенко, Д.—П. О. Куліш його життя й літературно-громадська діяльність. Т-во „Просвіта“ у Києві. 1918 р. Ст. 70, ц. 2 гривни 50 шагів.

Драгоманів, М.—Нарис української соціалістичної програми. Вид. „Серп і Молот“. Київ. 1918 р. Ст. 101, ц. 1 карб. 20 коп.

Загірня, М.—Який був лад в Атенській державі. Вид. друге. Київ. 1918 р. Ст. 48, ц. 75 коп.

695 **Залізник, М.**—Сучасна велика індустрія і її значіння. Вид. „Серп і Молот“. Київ. 1918 р. Ст. 61, ц. 70 коп.

Казки. З англійського оригіналу перекла. С. Вольська. Ілюстр. Ів. Надалки. 1918 р. Київ. Вид. „Волошки“. Ст. 16, ц. не зазначено.

Каррік, В.—Цап та баран. Вид. т-во „Друкарь“. Київ. 1918 р. Ст. 15, ц. 10 коп.

Каутський, К.—Визволення націй. (Пер. М. Баран). Вид. „Робітничої Книгарні“ у Києві. № 4. 1918 р. Ст. 75, ц. 2 р. 50 к.

Коваленко Коломацький, Г.—В дні журби і печалі (до п'ятих роковин смерті М. Коцюбинського). 1918 р. Київ. Ст. 32, ц. 70 к.

700 **Його-ж.**—Хто такий Тарас Шевченко. Вид. третє, доповнене. Вид. „Українська Школа“. „Біографічна Бібліотека“. Ст. 32, ц. 50 к.

Його ж.—Изучайте українській языкъ. (практическіе совѣты). Київ. 1918 р. Ст. 11. Ціни не зазначено.

Ковальчук. П. А.—Моя муза. Збірник другий. Київ. 1918 р. Ст. 31, ц. 65 к.

Коза - Дереза. (Казка). Вид. т-во „Друкаръ“. Київ. 1918 р. Ст. 15, ц. 10 коп.

Косинин, Ів.—Блакитна Аквареля. (Нариси з американського життя). Вид. „Книгозбірня“. Київ. 1918 р. Ст. 32, ц. 65 коп.

705 **Котляревський, Ів.**—Наталка Полтавка (опера). Вид. „Крилиця“ у Києві. 1918 р. Ст. 61, ц. 75 к.

Коцюбинський, М.—Твори. Том IV. Вид. „Крилиця“ у Києві. 1918 р. Ст. 167, ц. 3 карб.

Кривенька Качечка (народня казка). Вид. т-во „Друкаръ“. Київ. 1918 р. Ст. 15, ц. 10 коп.

Левченко, Г.—Оповідання. Піратин на Полтавщині. 1918 р. Вид. Я. Юровського. Ст. 64, ц. 2 р. 10 к.

Його ж.—Юрко Огненик. Драма на 4 дії. Вид. А. Острианського. 1918 р., м. Піратин. Ст. 72, ц. 1 р. 50 к.

710 **Лубенець, Т.**—Друга читанка. Вид. Є. Череповського. Київ. 1918 р. Ст. 184, ц. 4 карб.

Невинський, Ол.—Де-що про заведення пасішного хазяйства. Валки. 1918 р. Вид. „Українська Бжолка“. Ст. 36, ц. 35 коп.

Його ж.—Корить бжіл та доходи від пасішництва. Валки. 1918 р. Вид. „Українська Бжолка“. Ст. 11. Ціни не зазначено.

Нечуй-Левицький, Ів.—Невинна (оповідання). Сільська бібліотека № 4. Вид. книгарні Є. Череповського. Київ. 1918 р. Ст. 16, ц. 30 коп.

Його ж.—Кайдашева сімья (повість). Сільська бібліот. № 3. Вид. книгарні Є. Череповського. Київ. 1918 р. Ст. 160, ц. 2 карб.

715 **Його ж.**—Старосвітські батюшки та матушки. Повість-хроніка. Видання п'яте. Вид. „Сіяч“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 360, ц. 5 карб. 50 коп.

Низка оповідань з поля географії. Перекл. С. Іваницького. Вид. Відділу Освіти Под. Губ. Нар. Упр. Вінниця. 1918 р. Ст. 32, ц. 45 к.

Ой, летять, летять три соколи.—Народня пісня. Муз. О. Кошиця. Т-во „Крилиця“ у Києві. Муз. бібліотека № 9. Ст. 3, ц. 60 коп.

Охримович, Ю.—Короткий нарис розвитку української національно-політичної думки в XIX столітті. Ч. I. Видавн. „Серп і Молот“. Київ. 1918 р. Ст. 140, ц. 2 карб.

Пісні люду нашого про панщину й волю.—Зібрав до купи С. Рилицький. Вид. Кременчуцької Просвіти. Кременчук. 1918 р. Ст. 14, ц. 50 коп.

720 **Плевако, М.**—Що таке „Просвіта“ і як її заснувати. Вид. Т-ва „Просвіта“ у Харькові. 1918 р. Ст. 47, ц. 60 коп.

Постанови Першого Всеукраїнського з'їзду самостійників-соціалістів. Київ. 1918 р. Ст. 8. Ціни не зазначено.

Романович-Ткаченко, Н.—Життя людське. Оповідання. Вид. „сіяч“ у Черкасах. 1918 р. Ст. 255, ц. 4 карб. 45 коп.

Русова, С.—Методика початкової географії. Вид. „Українська Школа“. Укр. Педагогічна Бібліотека № 8. 1918 р. Ст. 31, ц. 50 к.

Вона ж.—Початкова географія. 2-ге перероблене видання, під редакцією географ. комісії „Товариства Шкільної Освіта“. Київ. 1918 р. Ст. 117, ц. 2 карб.

725 **Святе Євангеліє** українською мовою. Херсон. 1918 р. Ст. 211, ц. 3 карб.

Сенгалевич, Ф.—Отець Сава (Київські типи й стрілецькі малюнки). Київ, 1918 р. Вид. „Книгозбірня“, ч. 9. Ст. 36, ц. 65 коп.

Спекторський, Є.—Основи права державного. Перекл. О. Вечерницького. Вид. Т-ва „Час“ у Києві. 1918 р. Ст. 76, ц. 1 карб. 50 к.

Сірий, Юр.—Про горобня, славного молодця. (Оповідання). Вид. друге. Вид. „Українська Школа“. Київ. Ст. 16, ц. 30 коп.

Його ж.—Дивовижні рослини. Вид. друге, з малюнками. Вид. „Українська Школа“. Київ. 1918 р. Ст. 15, ц. 30 коп.

730 **Солом'яний бичок.** (Народня казка). Вид. т-во „Друкаръ“. 1918 р. Київ. Ст. 15, ц. 10 коп.

Томпсон - Сетон.—Подорож дикої качки. Перекл. Ю. Сірого. Вид. „Українська Школа“. Київ. 1918 р. Ст. 15, ц. 30 коп.

Його ж.—Вулі, чабанський цес. Перекл. Ю. Сірий. Вид. „Українська Школа“. Київ. 1918 р. Ст. 15, ц. 30 коп.

Тотоміанц, О.—Принципи і теорія кооперації. Вид. Двіпр. Союзу Споживчих Тов-в. Київ. 1918 р. Ст. 24, ц. 50 коп.

Чайка (Дума чорноморська). Про баритона. Муз. О. Кошиця. Т-во „Крилиця“ у Києві: Музична бібліотека № 10. Ст. 6, ц. 80 коп.

735 **Черв'яниченко, В.**—Про „Просвіти“ та їх значіння за-для народньої культури. Вид. Полт. Спілки Спож. т-в. 1918 р. Ст. 24, ц. 65 коп.

Черкасенко, Сп.—Хуртовина (драма). Вид. друге. Київ. 1918 р. Ст. 96, ц. 1 р. 85 к.

Його ж.—Казка старого млина. Драма. 1918 р. Київ. Ст. 95, ц. 1 р. 85 к.

Його ж.—Воронько (оповідання). Вид. „Українська Школа“. Київ. 1917 р. Ст. 15, ц. 30 коп.

Його ж.—Найпотрібніші правила правопису з додатком самостійного писання. Ч. I. Вид. т-ва „Українська Школа“ у Києві. 1918 р. Ст. 15, ц. 40 коп.

740 Чого прийшли німці на Україну? Вид. „Відродження“. 1918 р. Ст. 16, ц. 30 коп.

Шаповал, М., лісничий.—Лісова справа на Україні. Вид. „Рух“. м. Вовча, на Слобожанщині. 1918 р. Ст. 44, ц. 1 руб.

Шевченко, Т.—Кобзарь. Вид. кооператива „Українська Книгарня“ у Херсоні. 1918 р. Ст. XI+272+XIX, ц. 4 р. 50 к.

Його-ж.—Катерина. Видання кооператива „Українська Книгарня“ в Херсоні № 3. 1918 р. Ст. 32, ц. 15 коп.

Його-ж.—Наймичка. Вид. кооператива „Українська Книгарня“ в Херсоні. № 6. 1918 р. Ст. 24, ц. 12 коп.

745 Його-ж.—Маленький Кобзарик. Вид. „Селянська Самоосвіта“. Одеса. 1918 р. Ст. 16. Ціни не зазначено.

Його-ж.—Назар Стодоля. Драма на 3 дії. Київ. 1918 р. Ст. 60, ц. 75 коп.

Шерстюк, Г.—Коротка українська граматика для школи. Ч. I. Вид. четверте видавн. „Вернигора“. Київ. 1918 р. Ст. 64, ц. 1 р. 20.

748 Шульгин, О.—Політика (Державне будівництво України і міжнародні справи). Київ. 1918 р. Ст. 106, ц. 1 карб. 50 коп.

Приймається передплата на 1918 рік
на двохтижневий кооперативний журнал

„Кооперативна Зоря“

(рік видання перший),

що видається коштом і заходами Дніпровського Союзу Споживчих Товариств, у КИЇВІ.

Журнал ставить своїм завданням поширення, як серед членів кооперативів, так і серед ширшого загалу ідей кооперативних, буде розробляти та всебічно освітлювати питання, що цікавлять працівників і учасників кооперативного руху, буде допомагати їм несхибно прымувати шляхом широкого розвитку кооперації до кращого життя.

Журнал буде мати на меті обслуговування переважно споживчої кооперації на Україні.

Передплата: на рік—12 карб.; на півроку—6 карб.; на чверть року—3 карб.;

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І КОНТОРИ: Київ, Інститутська, 4. Дніпровський Союз Споживчих Товариств.

Приймається передплата на 1918 р. на щоденну газету

НОВА РАДА.

Газета політична, економічна і літературна
виходить щодня, окрім понеділків і днів, після великих свят.

Передплата на 3 міс.—18 руб. на 2 міс.—12 руб. на 1 міс.—6 руб.

Адреса редакції і контори: Київ, Інститутська, 22. телефон 64—80.

Редактор А. Ніковський.

Приймається передплата на 1918 рік
на щотижневий ілюстрований кооперативний часопис

„КОМАШНЯ“

(6-ий рік видання)

Видання Київського Кредитового Союзу Кооперативних Установ.

Передплата на рік коштує 12 карб., на 1/2 р. 6 карб., на 1/4 року 3 карб.

Адреса редакції і контори: Київ, Інститутська, 3. Київський Кредитовий Союз Кооперативних Установ.

Т-во „ЧАС“ останніми часами видало такі нові книжки:

Пр. Спекторський Є. Основи права державного (Пер. О. Вечерницького)	1	50
Доц. Свенціцький Ів. Основи науки про мову українську	1	60
Пр. Тимченко Є. Українська грамати́ка	2	25
Черкасенко Сп. Рідна школа, читанка I	1	30
Його-ж. Рідна школа, чит. II	2	10
Чепіга Я. Задачник для початкових народніх шкіл, рік другий	—	65
Науменко В. Загальні принципи українського правопису	—	25
Чепіга Я. Методичні замітки до навчання грамоти по звуковому методу	—	40
Гоголь М. Тарас Бульба (переклад М. Садовського)	2	—
Кобець О. В Тарасову ніч (драматичні картини для роковин смерті Т. Шевченка)	—	35
Де-Амічіс Е. Шкільні оповідання, кн. I. (За рідний край. Маленький лицарь. В поміч батькові. Хлопчик-барабанщик. В лікарні)	—	60
„Будні“. Оповідання з чужих мов (Джіовані Чіампол-Родзевичової, А. Доде, Арне Гарборга, Г.-де Мопасана, К. Міксата, М. Конопницької й инш.), т. I	2	25
Олесь О. „З журбою радість обнялась“, поезії, кн. I, вид. друге	1	40
Загул Д. З зелених гір (поезії)	1	60
Садовський М. Спомини з російсько-турецької війни 1877—78 р.	1	50
„Бім-бом, дзелень-бом!“ Нар. казочка, 8 великих малюнків в багатьох фарбах художника О. Судомори	2	50
Теж у чорній фарбі для розмальовування	—	—
„Прибадашка“. Нар. казка мал. О. Судомори	2	50
Старицька-Черняхівська Л. Гетьман Петро Дорошенко (драма)	3	—
Ніковський А. Український правопис (словничок)	—	85
Стінний словник старовинних Українських слів	—	75
Московсько-Український словник „Час“	3	50
Американські оповідання. Упорядкував В. Старий	2	—
Старицька-Черняхівська Л. Останній епіп, вид. 2.	—	70
Де Амічіс Е. Шкільні товариші (щоденник школяра). 2-е вид.	3	80
Гоголь М. Ревизор, комедія (перекл. М. Садовського).		
Ожешкова Е. Gloria victis. (Оповідання).		
Гаршин В. Чотири дні. (Оповідання).	—	25

Товариші робітники, селяне, козаци!

Передплачуйте й читайте

„РОБІТНИЧУ ГАЗЕТУ“

ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ.

До співробітництва в газеті запрошено всі видатніші активні партійні літературні сили. Багато місця уділяє редакція також освітленню робітничого, козацького і селянського життя на місцях, для чого запрошує до співробітництва товаришів робітників, військових і селян дописувачів з місць. „Робітничча газета“ єдина на цілу Україну щоденна пролетарська соціально-демократична часопись, яку мусять передплачувати й читати увесь працюючий люд України.

Передплата на один місяць 5 карбованців.

Старих передплатників просимо вказувати № своїх попередніх адрес. Адреса редакції і контори: Київ Михайловський пр. 35, кв. 1. Телеф. 65—10.

Другий рік видання.

Приймається передплата на 1918 рік на журнал

„ІЛЛЯХ“

орган незалежної думки місячник літератури, мистецтва та громадського життя.

Беруть участь кращі українські письменники.

Передплата—в конторі редакції: Київ, Маріїн-Благовіщенська, 123. п. 20. Вартість: річно—20 карб., 1/2 р.—10 карб., 1/4 р.—5 карб.

Редактор-видавець
Хведір Коломийченко.

Приймається передплата на щоденну політично-громадську часопись

ВІЛЬНЕ ЖИТТЯ

Умови передплати: на 1 м. 5 карб., на 2 м.—10 карб., на 3 м.—15 карб.

Адреса редакції і контори: Одеса, Ніжинська вул. 66

Редакує колегія.

Приймається передплата на 1918 рік на тижневу літературно-громадську і кооперативну газету

„СОЮЗ“

Видання Уманського Кооперативного Союзу.

Передплата до кінця року (з березня)—10 руб., на 3 міс.—3 р., на 1 міс.—1 р.

Адреса контори і редакції: Умань, Київськ. губ. Садова, 1. Пом. Уман. Коопер. Союзу.

Товариство „ЧАС“ у Київі
ПРОДОВЖУЄ НА 1918 РІК ВИДАННЯ
й приймає передплату

НА МІСЯШНИЙ КРИТИКО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЧАСОПИС

Книгарь

літопис українського письменства,
(РІК ВИДАННЯ ДРУГИЙ)

Часопис „Книгарь“ подає повні відомости про діяльність всіх українських видавництв; оповіщає про всі наміри й плани кожного видавництва; про всі книжки, що вийшли або мають вийти.

„Книгарь“ при участі відомих українських письменників і знавців з різних спеціальностей дає оцінку кожного видання; оповідає про його зміст, зазначає його якості й хиби.

Ціна часопису „Книгарь“ з пересилкою на рік—15 карб.; на три місяці 4 карбованці. Перші чотири книжки „Книгаря“ за 1917 рок досилаються новим передплатникам за додаткову платню в 3 рублі. Оповідки видавництв по 50 к. за рядок.

Гроші на передплату надсилати по адресі: Київ. Володимирська 42, „ЧАС“, редакція „Книгаря“.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

ВСІМ! ВСІМ! ВСІМ!

Всі Українські видавництва, книгарні, книгозбірні, друкарні, Т-ва Просвіта, редакції всіх Українських часописів, газетні кіоски і т. и. прохаємо подати свої адреси для вміщення у новому інформаційному виданні. Київ. Хрещатик 39. Центральна Експедиція Українського Друку.

Не забувайте, що це торкається ваших власних інтересів.

Адреси вміщуються дурно.

Приймається передплата на щотижневу селянську газету

„Наше Село“.

Умови передплати: на 1 місяць—2 карб., на 2 м.—4 карб., на 3 м.—7 карб.

Адреса редакції і контори: Одеса, Катерин вул. Вид. Т-во „Селянська Самоосвіта“.

Редактор Ю. Грищенко.

Передплачуйте журнал—тижневик

„НАРОДНЯ СПРАВА“.

Народня справа буде обслуговувати широкі верстви українського народу, буде дбати про інтереси українського селянства та робітництва, усім зрозумілою рідною мовою буде освітлювати питання політичного та громадського характеру, міститиме статті і даватиме багато чисто практичних порад по сільському господарству та кооперації.

Адреса редакції: Київ, Володимирська вул. 33.

Передплата оголошується поки що тільки на 4 міс.

Умови передплати: На 4 місяці 4 кар.

Передплачуйте селянський журнал Народня Справа.

Приймається передплата на 1918 рік на

„Державний Вістник“

який поки що виходить 3 рази на тиждень. Передплата приймається тільки на 3 місяці і коштує: на 1 місяць—3 карб., на 2 міс.—6 карб., на 3 міс.—9 карб.